

WACŁAW de LAVEAUX

SZKOLNICTWO ZAWODOWE

FUNDAMENT
ODRODZENIA POLSKI

DODATEK:
SPIS SZKÓŁ ZAWODOWYCH
CZYNNYCH NA TERENIE CAŁEJ
RZECZYPOSPOLITEJ W 1946 R.

Wydawca „OGNIKO” Spółdzielnia Księgarska
K A T O W I C E — 1 9 4 6

WACŁAW de LAVEAUX

SZKOLNICTWO ZAWODOWE

FUNDAMENTEM
ODRODZENIA POLSKI

Dodatek:

Spis szkół zawodowych czynnych
na terenie całej Rzeczypospolitej
w 1946 roku.

Wydawca „OGNISKO” Spółdzielnia Księgarska
KATOWICE — 1946

MIEJSKA
BIBLIOTEKA PUBLICZNA
w Radomiu

~~57755~~

6247

Reg.

~~8054~~

195

37

MIEJSKA
BIBLIOTEKA PUBLICZNA

w Radomiu

Czyt. Reg.

34495

~~8274~~

Reg.
195

WSZELKIE PRAWA ZASTRZEŻONE!

Będziemy tym, czym być chcemy, rzucając
w masy narodu polskiego zdrowe ziarna myśli
polskiej!

Praca niniejsza — napisana w warunkach konspi-
racyjnych w zimie 1942/1943 i odczytana w całości
w kilku audycjach, w studio Rozgłośni Polskiego Radia
w Katowicach, w sierpniu 1945 roku — została uzupeł-
niona opisem szkolnictwa zawodowego Polski według
stanu z 1946 r.

Drukarnia Państwowa w Nowej Rudzie Nr. 516

R 1656

Wiem o tym, że występując przeciw przewadze szkół ogólnokształcących, narażam się na niejedną gorzką uwagę, a może nawet i na niechęć tych, którzy wielbiąc pierwiastki kultury humanistycznej, będą uważali za konieczne stanąć w jej obronie, jak gdyby to ona — kultura humanistyczna — została zaatakowana. To fatalne nieporozumienie tkwi w Polsce, jak zły chwast, u podstaw walki o należyte miejsce dla szkół zawodowych.

Mówię świadomie o walce, aby podkreślić konieczność energii! Żal nam, że nie umiemy upodobnić warunków życia naszego narodu do tych, jakich zazdrościmy Szwedom czy Duńczykom, lub sąsiadom naszym — Czechom. Zachwycamy się obywatelskim wyrobieniem, trzeźwością myśli, wytrwałością i rzadnością, oraz uczciwością przeróżnych ludów Zachodu, a przecież te wszystkie cechy nie rozwinęły się bez świadomego wysiłku owych wzorowych społeczeństw.

I oto, możemy być pewni, że do tych wartości nigdy nie dojdziemy, jeżeli w wykształceniu ogólnym będziemy widzieć cel kształcenia!

Trudno obrońcami humanistycznej kultury nazwać tych, którym się zdaje, że szkoły zawodowe wypienią z naszego narodu jej pierwiastki, bo przecież, czy dla utrzymania wartości humanistycznej kultury w polskich masach narodowych, koniecznie trzeba wystąpić przeciw umiejętności zapracowania na chleb, umiejętności wykonywania zawodu, którą daje szkoła zawodowa? Czy nie byłoby bardziej słusznym stwierdzić, że kwestia humanistycznej kultury, to kwestia programu szkoły, a nie kwestia jej podstawowego celu?

Kamieniem węgielnym odbudowy życia naszego narodu bezwzględnie musi być uświadomienie sobie przez nas wszystkich słuszności twierdzenia, że rolnictwo nie jest w stanie

wyżywić większej liczby ludzi¹⁾. Wszak obszaru ziemi zwiększyć się nie da. Można wprawdzie nieco zwiększyć wydajność drogą zwiększenia intensywności uprawy, ale to ma swoje granice, pojawiające się szybko.

Dlatego należy ten dział życia gospodarczego rozbudować do potrzebnych rozmiarów, który rozbudować się da, to jest wymianę dóbr, usług i myśli, ześrodkowującą się w miastach.

Przypominam potężną rolę prawa minimum. Jego działanie przejawia się w poziomie naszych osiągnięć. Oto poziom ten jest zależny od czynnika najstabszego spośród wielu czynników rozwoju życia zbiorowości ludzkiej. Jeżeli więc najstabszej są u nas rozwinięte miasta, oraz jeżeli najslabiej będą obsadzone tak zwane zawody miejskie, to one, ich rozmiary zakreszą górne granice naszych osiągnięć we wszystkich innych dziedzinach narodowego życia, chociażbyśmy w owych dziedzinach byli uzbrojeni w potężne zasoby!

I jeszcze jedno!

„Cięży na naszym narodzie stale klątwa opóźnienia“ — powiedział słusznie, a niedawno jeden z polityków²⁾.

Gdybym tę oto pracę oznaczył datą 1900-nego roku, czyż ona straciłaby na swej aktualności, a jeżeli nie lub niewiele, to trzeba postawić pytanie, co zrobiliśmy w dziedzinie celowego wykształcenia narastających pokoleń, w dziedzinie należytej organizacji szkolnictwa, co zrobiliśmy od pół wieku w owych głównych dziedzinach życia zbiorowego?

I.

Wiecznie winien ktoś obcy — a czy my sami jesteśmy niewinni?

Zagadnienie demokratyzacji dobrobytu łączy się nierozdzielnie z podstawowym zagadnieniem — celowego wykształcenia ludzi.

Na gorzką ironię zakrawa fakt, że w kraju, w którym podstawą bytu prawie całego narodu była praca zawodowa, było właśnie najmniej ludzi... zawodowo wykształconych.

Tak przecież było u nas w dobie przedwojennej.

Najmniej liczni byli uczniowie przygotowujący się do zawodowej pracy. Również było mało szkół wyuczających zawodu.

Ta niekonsekwencja, niosąc ze sobą groźne skutki, spowodowała cały szereg niepowodzeń. Ponieśliśmy je w wielu dziedzinach życia nie tylko minionego wieku, ale i lat ostatnich.

To sobie bezwzględnie musimy dzisiaj uświadomić, że potężne wstrząsy gospodarcze, społeczne, nawet polityczne — które przeżywamy — mają u źródeł swoich nasze własne błędy.

One to, a nie ktoś obcy, powstrzymały rozwój życia polskiej zbiorowości od wejścia mocnym krokiem na realne tory. W nas samych — a nie w obcych — szukajmy przyczyn niejednej zbiorowej, czy osobistej tragedii.

Świat cały wie o nas, że wspaniale umierać umiemy, ale komu w świecie zaimponujemy naszą umiejętnością życia?

¹⁾ Adam Krzyżanowski: Założenia Ekonomiki, Kraków 1920, str. 186.

²⁾ Dr. Henryk Kołodziejski.

W kulcie dla wykształcenia ogólnego, w mnożeniu szkół ogólnokształcących zaszliśmy zbyt daleko. Przekroczyliśmy już dawno dopuszczalne granice.

Przeróżne czynniki wpływały u nas na wybór rodzaju szkół, na zadania im przypisywane, na kierunek i poziom wykształcenia i w konsekwencji na liczbowy stosunek poszczególnych zawodów do siebie. Niechaj nas to nie zdziwi, że do tych czynników zaliczę i tutaj wymienię dwa — mówi się o nich zbyt rzadko — które wpływ nie miały wywierać, przeszczepiając się z pokolenia na pokolenie i z jednej części narodu na drugą.

Było to lekceważenie pracy i nieodłącznie z nim idące w parze — lekceważenie ludzi!

W umysłowości następnych pokoleń pozostawiły liczne ślady takie fakty historyczne, jak — zwalczanie mieszczaństwa — rygor utraty szlachectwa wobec osób oddających się zajęciom miejskim — poddaństwo chłopów i odebranie im możliwości zmiany zawodu i stanu — jak również dopuszczenie elementów obcych do wypełnienia licznych braków w obsadzie zawodów miejskich.

W spuściźnie po tych faktach pozostała pogarda dla zajęć miejskich przeniesiona z epoki minionej do okresu niewoli i to pogarda tak dla pracy fizycznej, jak i dla pracy nawet umysłowej. Mniej więcej w całym okresie niewoli, bo jeszcze nawet w początkach XX wieku praca zarobkowa była w niektórych kołach wyrazem deklasaacji społecznej pracującego. Płozowscy i Podfilipscy stanowili elitę społeczną, zaś ludzi tak zwanych „z towarzystwa“, których los zmusił do zarabiania na życie, darzono poniżającą litością.

Wojna światowa z 1914 — 1918 roku przeorała nasze ziemie, lecz niezbyt silnie wpłynęła na zmianę psychiki narodu.

Pojawił się nowy powód lekceważenia pracy — spekulacja wojenna i inflacyjna. Dawała ona bez specjalnego trudu tak olbrzymie zyski, że odebrała młodzieży ochotę do nauki, zaś starszym do pracy.

Jeszcze w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości nie brak było ludzi wstydzących się... pracować! Gdy pojawiła się masowa praca kobiet, ileż to razy słyszało się usprawiedliwianie: „pracuję na kino — na pończoszki —

z nudów“, byle tylko ukryć jak najgłębiej fakt, że dana osoba utrzymuje się z pracy własnej.

Mężczyźni też nie byli i nie są lepszymi, uważali wiele rodzajów pracy za hańbiące. Ileż to lekceważenia pracy tkwiło w owym nierzadkim hierarchizowaniu zajęć zawodowych na zaszczytne i na takie, którymi „nikt przyzwoty“ się nie trudni!

A jakże się miała sprawa z lekceważeniem ludzi?

Lapidarnie i trafnie ujął to Bolesław Prus:

„Arystokracja i nieco zamożniejsza szlachta pogardza lekarzami, adwokatami itd., ci znowu pogardzają rzemieślnikami i kupcami, a rzemieślnicy chłopstwem“¹⁾.

Musimy za wszelką cenę przerobić gruntownie psychikę naszego narodu i raz wreszcie przystąpić do zwalczania błędów charakteru. Nie bez pożytku będzie przypomnieć, że nasze narodowe błędy określił Stanisław Szczepanowski jako wygórowany indywidualizm, lenistwo, powszechne zwalanie win na cudze barki, zupełny brak zmysłu oszczędności, matpie naśladownictwo obcych²⁾. A o tych to błędach powiedział znakomity znawca duszy polskiej Bolesław Prus, że posiadamy nadmiar uczuć i chęci użycia, nadwrażliwość, nieustanne wahanie się między wybuchami radości i rozpacz, pociąg do bezgranicznej swobody, jaka nigdy nie istniała w życiu, nadmiar indywidualizmu, nareszcie brak woli, który czyni nas bardzo podrzędnymi pracownikami w rodzinie ludów europejskich³⁾.

Warto postawić pytanie, czy dużo z tych ujemnych cech wykorzeniliśmy z siebie od czasów Szczepanowskiego, czy Prusa?

Tylko w oparciu o powyższe rozważania na temat kształtowania się naszej umysłowości zdołamy odkryć właściwe przyczyny kultu dla wykształcenia ogólnego, jaki się u nas przyjął i tak żywo szerzył.

Narodowi, składającemu się z jednostek o charakterze skreślonym poprzednio, odpowiadało najlepiej wykształcenie ogólne. Kto nie darzył zbyt dużym uznaniem pracy w ogóle,

¹⁾ „Najogólniejsze ideały życiowe“, wyd. 2, Warszawa 1905, str. 288.

²⁾ „Nędza Galicji“, wyd. 2, str. 194 i nast.

³⁾ „Najogólniejsze ideały życiowe“, wyd. 2, Warszawa 1905, str. 141 i nast.

a fizycznej w szczególności, gardził handlem, przemysłem, rzemiosłem, ten cenil wyżej wykształcenie ogólne, niż zawodowe. Idąc po tej linii, doszliśmy do szkodliwego pomieszczenia pojęć.

Oto, jak zauważa słusznie Roman Dmowski, oświata zamiast być środkiem do celu, stała się sama w sobie celem: „w społeczeństwach bardziej zacofanych zrobiono z oświaty rodzaj fetysza. Uważano i uważa się ciągle, że trzeba ją zdobywać nawet w takiej postaci, gdy zabija ona w człowieku zdolność do tworzenia czegoś w życiu”¹⁾.

Na takim podłożu ów kult dla ogólnego wykształcenia zakorzenił się niestety mocno.

Wykształcenie ogólne stawiano ponad wykształcenie zawodowe. O pierwszym mawiano, że rozszerza horyzonty myślowe, o drugim, że je zwęża, że jest jednostronne, że zaniedbuje momenty duchowe i — o zgrozo — traci... utilitaryzmem! Zresztą, zdaniem wielbicieli wykształcenia ogólnego, i ono nie było wcale pozbawione zalety praktycznej — „daje możliwość pójścia wszędzie”. Twierdzono, że znaleźć pracę jest o wiele łatwiej temu, który z racji swego ogólnego wykształcenia „jest do wszystkiego”. Toteż uważano, aż nadto często owo „być wszystkim” za doskonałą kwalifikację zawodową, oraz za najlepszą asekurację na wypadek braku pracy, której — jak mawiano — ogólnie wykształcony może szukać wszędzie, a specjalista tylko w jednym zawodzie. Także i z tego powodu garnęła się więc młodzież w okresie studiów średnich do szkół ogólnokształcących. Pęd ku wykształceniu ogólnemu dawał się zauważyć nawet wówczas, gdy już czas był na obranie jakiegoś zawodu.

Jakże bowiem często stwierdzić było można na uczelniach wyższych, że młodzież specjalizacji unikała, kierując się masowo do działów ogólnych.

Równolegle rozwijała się niechęć do szkół zawodowych.

Niechęć tę wsączano już młodzieży i to czasem w sposób nawet dość swoisty, bo groźbą posłania do... rzemiosła, kierowaną pod adresem gorzej się uczących. Niejedni rodzice uważali, że poziom towarzyski szkoły zawodowej nie był dla ich dzieci odpowiedni.

Niemalą wpływ wywierała też opinia.

Dawał się zauważyć nieraz ostry i stanowczy rozdział towarzyski między sferą ludzi o zawodowym średnim wykształceniu, a tymi, którzy pokończyli uniwersytety i inne uczelnie wyższe. Ambicja wielu dotknięta była mocno tą towarzyską niższością. Wynoszenie się ponad drugiego — owa nasza narodowa cecha — często wywoływało u osób zastanawiających się nad wyborem szkoły, reakcję w postaci usilnego dążenia do osiągnięcia takiego poziomu wykształcenia, aby zmniejszyć do minimum ilość owych ludzi od siebie „wyżej postawionych”.

Ta licytacja wzwyż nierzadko dochodziła do absurdów. Nazywając ją szlachetnym współzawodnictwem godnym uznania, nie zastanawiano się nad ujemnymi stronami zjawiska, w szczególności nad tym, co będzie, gdy w pojedynczym wypadku, sam w sobie nawet zupełnie zdrowy kierunek, przybierze rozmiary masowe.

Tym bardziej nie szukano środków i sposobów, by ujemne następstwa zniweczyć. Argumentacja rzeczowa przy rozważaniu alternatywy — szkoła średnia zawodowa czy studia na uczelni wyższej — zbyt często, niestety, odgrywała dość podrzędną rolę.

¹⁾ „Świat powojenny i Polska“, wyd. II, Warszawa 1931, str. 88 i nast.

II

Niedoceniań szkół zawodowych przynosi szkodę jednostce!

Tezę o nadmiernym kierowaniu się młodzieży do szkół ogólnokształcących potwierdzają urzędowe dane statystyczne.

Oto w roku szkolnym 1937/38 liczyły szkoły średnie ogólnokształcące ponad 220 tysięcy uczniów, szkoły i kursy zawodowe około 90 tysięcy uczniów, zaś uczelnie wyższe około 50 tysięcy słuchaczy¹⁾. Z liczby 90 tysięcy uczniów szkół i kursów zawodowych należy wyeleminować liczbę uczniów kursów, kursy bowiem z uwagi na niski poziom i pospieszne tempo wykształcenia nie zastępują szkół zawodowych i z nimi się równać nie mogą.

Szkoły zawodowe liczyły co najwyżej 50 tysięcy uczniów. Na pięciu uczniów szkół średnich aż czterech kształciło się ogólnie!

I oto, gdy uświadomimy sobie, że spośród wymienionych trzech grup młodzieży najliczniejszą jest młodzież szkół ogólnokształcących, oraz że przeważająca część uczącej się młodzieży dotychczas poprzestawała na szkole średniej ogólnokształcącej, możemy sobie wyobrazić olbrzymią doniosłość zagadnienie i rozmiary skutków ujemnych.

Następstwa owego przerostu wykształcenia ogólnego, a niedorozwoju wykształcenia zawodowego były wybitnie szkodliwe tak dla jednostek, jak i dla narodu.

¹⁾ Cyfry na podstawie danych Małego Rocznika Statystycznego za 1938 rok.

Rozpatrzmy najpierw szkodę indywidualną.

Pominę tutaj tę część młodzieży, która chce, może i potrafi przejść przez wszystkie szczeble szkół od początkowych do najwyższych i nabyć upragnioną umiejętność zawodową. Nie powstaje tu szkoda indywidualna, bo ta młodzież cel swój osiągnęła. Ale oto nie brak, i to licznej, grupy drugiej, złożonej z tych, którzy z wielu różnych względów bądź nie chcą, bądź nie mogą, bądź też nie potrafią skończyć zaczętych studiów w ogólnokształcącej średniej szkole lub na uniwersytecie. Ci zatem ukończyli bądź pewną ilość klas ogólnokształcących, bądź nawet całą ogólnokształcącą szkołę średnią. Po zaprzestaniu nauki, z czymże oni wchodzi w życie, z jaką umiejętnością zawodową?

A oto inny punkt widzenia.

Materialna możliwość łożenia pieniędzy na wykształcenie dzieci ma u rodziców ściśle określone granice. Cóż zatem się stanie, gdy na wielką skalę zakrojony plan wykształcenia — wiodący poprzez szkołę ogólnokształcącą aż do uniwersytetu — zawiedzie i zostanie zaniechany wskutek jednej z wielu, mogących zaistnieć, przyczyn? Dla nabycia należytej umiejętności zapracowania na chleb zostały prawie że stracone i lata życia i grosz gromadzony nieraz krwawym znojem.

Wielki błąd popełnilibyśmy sądząc, że to mowa o wyjątkach!

W szkołach średnich ogólnokształcących większość uczniów tych szkół nie kończyła — również bardzo znaczna część młodzieży odpada na uniwersytetach. Ale gdyby mówić tylko o tych, którzy kończą szkoły średnie ogólnokształcące i na nich poprzestają, nasuwa się pytanie, jakie przygotowanie do życia i zawodu, do zarobkowej pracy zawdzięczają szkole? Przecież przeważająca ich część musi pracować na utrzymanie swoje i rodziny. Wszak znikomy ułamek odsetka stanowią pośród nich kapitaliści i gdybyśmy nawet przyjęli, że ci nie konkretnego umieć nie muszą — to jaką umiejętnością zawodową zapracują na chleb szerokie masy młodzieży? A tak niekwalifikowani zasypywali podaniami, przed wojną, instytucje państwowe lub przedsiębiorstwa prywatne, podkreślając jako dodatnią okoliczność, że są „do wszystkiego“. Gdy po dłuższych poszukiwaniach pracy rozwiły się złudzenia patentów co do wartości ich

kwalifikacji, widzieli się najczęściej zmuszeni bądź przyjąć bezpłatną praktykę, bądź uzupełnić wykształcenie na jakichkolwiek kursach, które im były dostępne.

Jaką wartość przedstawia tak przygotowany do pracy element dla instytucji, która go przyjmuje, ujawni nam chociażby poziom płac. Oto pracownik umysłowy z wykształceniem ogólnym jest niżej wynagradzany niż pracownik z wykształceniem zawodowym.

Co więcej!

Umiejętność zawodowa niższego stopnia jest wynagradzana lepiej, niż kwalifikacje, jakie dawała średnia szkoła ogólnokształcąca.

Toteż, gdybyśmy — w okresie międzywojennym — zaglądali do mieszkań pracowników z średnim ogólnym wykształceniem, ujrzelibyśmy całą szarżyznę ich biednego życia, niewiele odbiegającego od nędzy wojennej. Ilu to spośród nich utrzymywało się przy jakim takim bycie dzięki kolizji z sumieniem, inni dzięki długom, towarzyszącym im od rozpoczęcia samodzielnego życia aż do cmentarnej ciszy i przekazywanym potomstwu. Czyż to były odpowiednie warunki dla zakładania rodziny, dla wychowania, wykształcenia i wyposażenia dzieci?

Tak staczało się w dół wiele jednostek i rodzin. Nie podnosiły one narodu. Bieda rodziła nędzę. Gdyby istniała statystyka zdrowia, prowadzona osobno dla tej grupy pracowników, potwierdziłaby niewątpliwie tezę o gorszych warunkach życia ludzi z ogólnym wykształceniem w porównaniu do tych z zawodowym.

Zapoznanie się z rzeczywistymi warunkami życia przeważającej części inteligencji polskiej wpłynęłoby u wielu ludzi jej niechętnych na pozytywne do niej ustosunkowanie się.

Naturalnie, że są i tacy, którym mimo braku studiów zawodowych dobrze się powodziło i powodzi. Ci jednak nie zawdzięczają powodzenia wykształceniu ogólnemu, lecz cechom przeważnie wrodzonym, inteligencji i energii, sprytu, wytrwałej pracy itp. O ile łatwiej osiągnęliby oni swój poziom dobrobytu lub o ile dalej doszliby na drodze ku niemu, gdyby mieli wykształcenie zawodowe obok swych zdolności.

Ale skoro tych ostatnich nie jest dużo, a grupa poprzednia przeważa, przeto ważne jest pytanie, jak rentuje się ów wkład trudów i kosztów w zdobycie wiedzy dokonany przez jednostkę i przez jej rodziców?

Czyż jesteśmy aż tak zamożni, że o lepszym przygotowaniu do pracy zarobkowej nie musimy myśleć?

Czy nie mylimy się sądząc, że w pracy zawodowej wystarczy nam praktyka lub kursy, dające umiejętność zawodową też bardzo ogólną?

Czy nie popełniamy wielkiego zaniedbania, godząc się na taki stan rzeczy?

Czy nie za dużo bierności w ustosunkowaniu się do tak zasadniczych potrzeb życia?

W świetle tych pytań przechodzę do omówienia szkodliwości społecznej owej wybujałej przewagi wykształcenia ogólnego nad wykształceniem zawodowym.

III.

Przecenianie szkół ogólnokształcących przynosi szkodę narodowi!

Nie wolno zapominać o tym, że ten fałszywy kierunek wykształcenia nie jest rzeczą chwilową.

„Już w drugiej połowie zeszłego stulecia zaczęto podnosić — pisze Roman Dmowski — zagadnienie nadprodukcji inteligencji”. Nie miało to wcale znaczyć, że jest za wiele rozumu na świecie. Znaczyło tylko, że szkoły wypuszczają za wielką liczbę ludzi, którzy nie umieją nic wyprodukować ani pracą fizyczną, ani umysłową, niczym się przyczynić do zwiększenia bogactwa narodu. Ludzi, mających stopę potrzeb, na której zaspokojenie nie są zdolni wytworzyć środków i zdolnych do użycia tylko w biurach¹⁾.

Jeszcze przed dwudziestu kilku laty pisał jeden z doskonałych fachowców w dziedzinie szkolnictwa: „Tyle się mówi o uprzemysłowieniu kraju, tyle się narzeka na handel, spoczywający w rękach obcych, a tymczasem szkoły przemysłowe i handlowe mają minimalną frekwencję, a gimnazja klasyczne rosną z roku na rok, wygórowana zaś frekwencja utrudnia im w wysokim stopniu spełnienie obowiązku narodowego choćby w tym zakresie, jaki jest możliwy. Przez masowe zapychanie gimnazjów dziećmi, często niezdolnymi do takiej nauki, wyrządzamy im samym krzywdę, a wyrządzamy ją i narodowi, bo zamiast mu przysporzyć obywateli zawodowo wykształconych, a przez to pożytecznych, dajemy

¹⁾ „Świat powojenny i Polska“, Warszawa 1931, wyd. II, str. 88.

społeczeństwu tylko urzędników lub wykolejonych malkontentów²⁾.

Musimy sobie uświadomić fakt smutny niezmiernie, że nawoływania podobne właściwie skutku nie odniosły. Twierdzenia powyższych cytatów dadzą się — pomimo reform znanych nam z lat przedwojennych — w całej pełni zastosować do współczesnej doby.

Z braku danych statystycznych dotyczących kwalifikacji zawodowych ogółu prywatnych pracowników umysłowych, podaję dane statystyczne dotyczące poziomu wykształcenia pracowników umysłowych ubezpieczonych w Z. U. P. U. w Warszawie³⁾. Oto piąta część ogółu wymienionych pracowników, a wśród kobiet czwarta część miała wykształcenie nie ukończone średnie ogólne. Wykształcenie nie ukończone, średnie albo wyższe, albo wykształcenie nieokreślone miało co trzeci pracownik. Wykształcenie ogólne posiadało 55% ogółu pracowników, zatem umiejętność zawodowa częściej niż co drugiego opierała się tylko na praktyce!

Nie lepiej przedstawiała się sprawa przygotowania do zawodu wśród pracowników państwowych.

Coś nie jest w porządku!

Oto wielotysięczne rzesze naszych umysłowych pracowników nie przygotowywały się świadomie i celowo do pracy zawodowej. Funkcjonowanie skomplikowanego aparatu państwowego, jak i praca w przeróżnych dziedzinach życia gospodarczego, kulturalnego, społecznego opierała się w głównej mierze na samouctwie, praktykach, dorywczych kursach, słowem, na kompletnym braku fachowości, równającym się zbyt często pospolitemu nieuctwu. Trzonem naszych pracowników umysłowych niestety bowiem były — jak ktoś się trafnie wyraził — „odpadki ze szkół średnich ogólnokształcących”.

Wprost nie do wiary, że coś podobnego istnieć mogło w XX wieku, w europejskim kraju.

Toteż niezliczone zastępy ludzi wykształconych li tylko ogólnie zaciążyły nie tylko nad strukturą zawodową naszego narodu, ale także nad jego zdolnością do samorządzenia się

¹⁾ R. Zawiliński, dyrektor gimnazjum realnego w Krakowie, „Życie a szkoła“, Kraków 1917, str. 79 i nast.

²⁾ Mały Rocznik Statystyczny z 1938 r., str. 239.

i do samogospodarowania. Żądania tych ludzi wobec rynku pracy pozostają w sprzeczności z tym, co wnoszą narodowi — ale z drugiej strony ich niedostatek stanowi niemy protest przeciwko społeczeństwu, które nie nauczyło ich zapracować na chleb. Oto zasadnicza przyczyna fermentu społecznego, jak i całego splotu ujemnych poglądów na obowiązek pracy, względnie prawo do niej, na prawa jednostki i zadanie państwa, na metody zdobycia pieniędzy i na wartość oraz cel nauki, na rolę rodziny i życie rodzinne, na stosunek warstw społecznych do siebie, na ich współpracę lub na zgubną zawiść.

Wiele z tych poglądów przybiera rozmiary masowe, rozluźnia zdolność zbiorowego współdziałania, godzi w spistość narodu, a nawet nierzadko w jego podstawy bytu i rozwoju. Toteż śmiało rzec trzeba — umiejętność zapracowania na chleb przestaje być sprawą prywatną poszczególnych jednostek, skoro czyni się społeczeństwo, naród, państwo odpowiedzialnymi za ubóstwo jednostki.

IV.

Podstawowy cel kształcenia.

Cel kształcenia ulegał zmianie z biegiem lat w miarę, jak zmieniały się stosunki społeczne, gospodarcze, polityczne. Niemalże wpływ wywierają warunki geograficzne i przyrodnicze. Niezmiernie ważną rolę w kwestii celu wykształcenia i zadania szkoły odgrywa gęstość zaludnienia, stale zwiększająca się pod wpływem naturalnego przyrostu ludności. Toteż mając na uwadze te okoliczności, nie możemy — bez narażenia się na bardzo szkodliwe następstwa — kopiować szkół zagranicznych ani przypisywać naszym szkołom zadań przyjętych przez obcych.

Szkoła nasza musi być dostosowana do naszych warunków i odpowiadać naszym dążnościom i naszym potrzebom!

Od wielu dziesiątków lat, w różnych ośrodkach życia naszego narodu, odzywają się raz po raz liczne głosy, poddające surowej krytyce dotychczasowy kierunek kształcenia młodzieży, odrywający ją od życia i jego potrzeb, a kierujący ją w zaświaty fantazji i czystego intelektualizmu. Spod piór pedagogów, ekonomistów, socjologów, polityków, z ust pracowników na niwie społecznej, znawców duszy, potrzeb i doli narodu polskiego płyną od szeregu lat coraz bardziej stanowcze żądania gruntownej reformy kierunku kształcenia narastających pokoleń.

Nicią przewodnią tych żądań jest postulat uprządkowania wykształcenia i dostosowania go do potrzeb życia jednostek i narodu.

Wśród tych potrzeb wysuwa się na plan pierwszy potrzeba podniesienia dobrobytu!

Oto „dopóki na świecie ogół ludzi — pisze Bolesław Prus — nie będzie nakarmiony, odziany, osadzony w wygodnych izbach, zabezpieczony na wypadek choroby i starości, dopóty sprawą pierwszego rzędu dla społeczeństwa będzie nie poezja, nie estetyka, ale — dobrobyt, dobrobyt i jeszcze raz dobrobyt“¹⁾.

„Poprawić byt materialny i podnieść zarobki, zmniejszyć chorobliwość i śmiertelność, a zwiększyć wytwórczość klas pracujących — oto najpilniejsze zadanie naszej epoki“²⁾

A oto podobne myśli w odniesieniu do wsi:

„Czyż mogą osiągnąć pomyślny rezultat największe wysiłki członków komitetów trzeźwości, czy pomogą i wpłyną wiejskie muzea, zabawy, odczyty, niknące obrazy itp. projektowane środki na ludzi zajętych przede wszystkim zaspokojeniem głodu, troską o to, co włożyć jutro do garnka, czym nakarmić zgłodniałą dziatwę?“³⁾

„Niech społeczeństwo da dzieciom wiejskim obok nauki czytania i pisania jakie takie fachowe uzdolnienie, niech postara się o zapewnienie wieśniakowi przez rok cały pracy i zbytu dla jego wyrobów, a wówczas dopiero zabezpieczając i utrwalając byt ludu, może mieć nadzieję wpłynąć na jego umoralnienie i oświatę“⁴⁾.

Podstawowe znaczenie dobrobytu dla podniesienia duchowego życia człowieka obrazuje znakomicie odpowiedź owego proboszcza, który pytającemu go przyjacielowi, gdzie był, odrzekł, że był u biedaków z pierwszymi pociechami religijnymi. — Jakież to są pierwsze pociechy religijne? — pyta przyjaciel. — Zaniostem biedakom koszule — odpowiedział proboszcz.

Dzisiaj, po upływie około pół wieku myśli te nie utraciły ani odrobiny swej aktualności!

Aż przykro uświadomić sobie, że w tej bodaj że najważniejszej dziedzinie narodowego życia, jaką jest celowe wykształcenie narastających pokoleń, tak mało dotychczas

zrobiono. Bierność, powolność, połowiczność — to przyczyny zmarnowania wielu lat i wielu ludzi.

Na tle powyższych rozważań zarysowuje się wyraźnie istota zagadnienia.

Oto podstawowym zadaniem współczesnej szkoły winno być u nas dostarczenie każdej jednostce zawodowej umiejętności zdobywania środków niezbędnych dla zaspokojenia potrzeb materialnych i duchowych, czyli to, co w popularnym języku nazywa się umiejętnością zapracowania na utrzymanie swoje i rodziny.

¹⁾ „Najogólniejsze ideały życiowe“, Warszawa 1905, wyd. 2, str. 210.

²⁾ Str. 226 cyt. dz.

³⁾ Dzieło zbiorowe: „Encyklopedia rolnicza“, Warszawa 1900, tom IX, str. 263 i nast. St. Dzierzbicki.

⁴⁾ St. Dzierzbicki, str. 263 i nast. cyt. dz.

Potrzeba nam szkół zawodowych!

Zasadniczym argumentem, przemawiającym za koniecznością takiego pojmowania zadań szkoły, jest fakt stałego powiększania się gęstości zaludnienia kraju. Wydaje mi się zbędne szersze uzasadnianie twierdzenia, że wykształcenie — dobre dla mieszkańca kraju o gęstości zaludnienia 1-go mieszkańca na 5 km² — jest niewystarczające tam, gdzie tych mieszkańców jest na 1 km² sto, dwieście albo trzysta razy więcej. Tam, gdzie łatwiej o środki utrzymania, można uczyć się czego innego, niż tam, gdzie o te środki utrzymania trudniej. A wiemy przecież, że te trudności w zdobyciu środków utrzymania stale się zwiększają w miarę pojawienia się rok rocznie naturalnego przyrostu ludności. Często jednostka boryka się z losem, nieraz marnuje się i ginie przez to, że nie umie zapracować na siebie. Możemy być przekonani, że trudności te będą wzrastać równolegle ze wzrostem liczby ludności.

Powie: kto może, że zawodową umiejętność dawały uczniom, ogólnokształcących szkół średnich uniwersytety, politechniki i w ogóle uczelnie wyższe. Zapewne, ale przecież nie wszyscy absolwenci szkół średnich mogą, a nawet nie wszyscy powinni uczęszczać na uczelnie wyższe. Przeważająca część uczniów szkół ogólnokształcących poprzestaje na studiach średnich. To samo dzieje się w szkołach niższych. Zgodzimy się co do tego — sądzę — że nie leży w naszym interesie ani indywidualnym, ani narodowym, aby zachęcać wszystkich uczniów szkół średnich do kończenia uniwersytetów lub

politechnik, zaś wszystkich uczniów szkół niższych do kierowania się do szkół średnich, zwłaszcza ogólnokształcących. Niedopuszczalne jest mnożenie liczby ludzi ogólnie wykształconych ponad ogólnonarodową potrzebę. Gdyby to chodziło o nieduży odłam corocznego przyrostu młodzieży, można by z mniejszą werwą dyskutować na ten temat, ale ponieważ nieprzystosowanie do potrzeb życia cechuje około trzy czwarte naszej młodzieży i w konsekwencji przeważająca część pracowników, to rozbitki na różnych szczeblach studiów, dlatego sprawa ta przybiera rozmiary problemu pierwszorzędного znaczenia, od którego rozwiązania zależy przyszłość narodu.

Nie pójdzie naprzód w rozwoju naród, który by się składał tylko z milionowych rzesz chłopów i robotników oraz z nie-licznych albo nawet licznych inżynierów i doktorów.

Któż będzie pośrodku?

Czy może ludzie o ogólnym wykształceniu, których los oderwał od dołu, ale nie doprowadził do góry? Czy to mają być przyszli pracownicy albo kierownicy przedsiębiorstw, fabryk, sklepów, domów handlowych, banków, urzędnicy administracji państwowej lub samorządowej? Czy to oni — ludzie o ogólnym wykształceniu — tworzyć mają siłę dynamiczno-rozwojową różnorodnych dziedzin życia zbiorowego, postępu i dobrobytu narodu? Czy z nich ma się rekrutować ów u nas niedorozwinięty „stan trzeci“ — serce i mózg narodu? Jaka przyszłość nas czeka, jeżeli z takich ludzi składać się będzie kościec naszego narodowego organizmu?

Czas przystąpić do czynu — najwyższy, oby nie ostatni, czas powziąć decyzje równie stanowcze, jak śmiałe i przystąpić do gruntownej reformy.

Nie ulegajmy złudzeniu, jakobyśmy bez realizacji postulatu pomnożenia i udostępnienia szkół zawodowych, niższego i średniego stopnia zdołali dokonać korzystnej przebudowy społecznej, zdołali uzdrowić strukturę zawodową i pomnożyć szeregi mieszczaństwa do rozmiarów dla dobra narodu koniecznych.

Głównym środkiem w szeregu środków przywrócenia równowagi warstw zawodowych jest popularyzacja szkół zawodowych. Szkoła zawodowa najlepiej bowiem odpowiada zadaniu, które przypisujemy współczesnej szkole. Nie szkoła

ogólnokształcąca, ale szkoła zawodowa daje każdemu ową umiejętność zapracowania na utrzymanie swoje i rodziny. Taki rezultat ukończenia szkoły niższej albo średniej był dotychczas wyjątkiem równie rzadkim, jak rzadkim wyjątkiem była szkoła zawodowa. Prawie każda miejscina powiatowa miała szkołę średnią ogólnokształcąca, z której znikomy odsetek absolwentów szedł na uczelnię wyższą lub ją kończył. Natomiast był u nas stały brak dostatecznej ilości szkół zawodowych, tak niższych, jak i średnich!

Tego ujemnego stanu rzeczy nie zmieniła wcale owa głośna reforma szkolnictwa z ostatniego dziesiątka lat przed wojną, ponieważ jej praktyczny skutek wyraził się w podzieleniu dawnych gimnazjów na nowe gimnazja i licea, przy równoczesnym pozostawieniu ich przeważającej liczbie nadal charakteru ogólnokształcącego i przygotowawczego do studiów wyższych. Licea o charakterze prawdziwie zawodowym były bardzo rzadkie, a poziom przygotowania zawodowego niezmiernie powierzchowny, ogólny, tak wskutek wadliwości programu, jak wskutek dysproporcji między ilością lat nauki w liceum, a poprzedzającym je gimnazjum. Najczęstsze spośród szkół zawodowych były u nas szkoły handlowe i pedagogiczne, ale jeżeli kto pragnął posiadać jakąś inną umiejętność zawodową, napotykał na trudności nie do przewyciężenia środkami przezeń posiadanymi. Czy bowiem łatwo było u nas młodzieży z zapadłej wioski uczęszczać do szkoły typu niższego lub średniego garbarskiej, włókienniczej, zegarmistrzowskiej, melioracyjnej, budowlanej, górniczej, wiertackiej? Czy było łatwe nabycie umiejętności zawodowej w zakresie niższym lub średnim, w dziedzinie przetworów owocowych, mięsnych, zbożowych, drzewnych, w dziedzinie przetwarzania całego szeregu surowców własnego kraju lub krajów sąsiednich, których surowce będą wcześniej lub później przez nasze ziemie przewożone? Nie! Nabycie podobnych umiejętności łatwym wcale nie było. Nabycie takich umiejętności było dotychczas rezultatem ubocznym nauki, owocem wyjścia najczęściej na własną rękę poza ramy nauki „ogólnej“ przez jednostkę. Mowa tu przede wszystkim o takich działach umiejętności i pracy, które wynikają z naszych rodzimych warunków przyrodniczych, a których za-

niedbywanie prowadzi do karygodnego marnotrawienia bogactw i darów natury.

Zrozumie i oceni całą wielką wagę zagadnienia zwłaszcza ten, kto przystępuje do założenia lub rozszerzenia jakiegoś przedsiębiorstwa. Pokazuje się oto, że brak odpowiedniego fachowca albo uniemożliwia wszystko, albo zmusza do oglądania się za pracownikiem obcym. Czyż nie tak było np. z browarnictwem, posługującym się w tak znacznej mierze pracownikami obcymi? Czy taki wspaniały dział, jak wyrób sztucznego jedwabiu, jak przetwarzanie mleka, jak przetwory rybne, jak przemysł oparty na węglu brunatnym jako surowcu znajdują z łatwością pracowników na różnych szczeblach umiejętności? Elektryfikacja kraju, a potem wszechstronne stosowanie energii elektrycznej, czyż mało potrzebuje odpowiednio wyszkolonych ludzi? Setki dziedzin jest podobnie zaniedbanych.

Jakże trudno było mieszkańcowi wsi lub małego miasta dostać się do szkoły, gdzie mógłby nabyć umiejętności specjalnej w którejś z wymienionych dziedzin. Prawie że tylko miasta wojewódzkie posiadały niektóre z takich szkół, a kto do takiego miasta miał daleko i materialnych środków na to nie posiadał, zadowolić się musiał szkołą ogólnokształcąca, jako tą, która była najłatwiej dostępna. Z niej musiały korzystać masy chłopskich dzieci, dla których, o ile pragnęły się kształcić, ta tylko była alternatywa — szkoła ogólnokształcąca albo najtańsze studium — seminarium duchowne.

VI.

Szkoły zawodowe czynnikiem demokratyzacji dobrobytu.

Szczególnie podkreślić pragnę, że niesłuszne są obawy, jakoby pomnożenie szkół zawodowych i skierowanie do nich szerokich zastępów młodzieży groziło obniżeniem ogólnego przeciętnego poziomu umysłowego i materialnego.

Zacznijmy od strony materialnej.

Sprzedając swą pracę, jak i pracując samodzielnie na rachunek własny, zawodowo wykształcony łatwiej i szybciej osiągnie rezultat pomyślny. W obu wypadkach nabyta umiejętność umożliwi mu wypracowanie nadwyżki dochodu ponad bieżące potrzeby. Jest to bliższe rzeczywistości u wykształconego zawodowo niż u posiadającego wykształcenie ogólne. Narodowi naszemu niezmiernie jest potrzebne zwiększenie odsetka ludzi — dotychczas nielicznych — zdolnych wypracować nadwyżki dochodów, bo ich to właśnie część nie konsumowana jest źródłem kapitalizacji. Nie sądźmy, aby ludzie ogólnie wykształceni zdolali je w równej mierze zdobyć. Naturalnie, że tu i ówdzie spotkamy wyjątki, ale na wyjątkach nie wolno nam opierać kształtowania zawodowej struktury narodu.

A jeżeli przyjmiemy, że naród — to zespół nie jednostek, lecz rodzin, wówczas efekt materialny przygotowania do życia i pracy będzie dla nas bardziej wyraźny i bardziej doniosły. Ten, kto zakłada rodzinę, winien dostarczyć narodowi pełnowartościowych jednostek. Są nam potrzebni obywatele zdrowi, należycie ukwalifikowani i zasobni w wartości ma-

terialne i duchowe. Wartości te powinni oni wynieść z domu rodzinnego w takich rozmiarach, jakie są konieczne dla rozpoczęcia samodzielnego życia. Tymczasem było w rzeczywistości inaczej.

Przeważająca ilość naszej młodzieży szła samodzielną drogą życia bez zasobów materialnych, z umiejętnością najczęściej pisanie, czytania i rachowania, bo przecież w zawodowej pracy absolwent szkoły ogólnokształcącej nawet średniej tylko te umiejętności zawdzięczał szkole. W sercu niósł gorycz, a jak było ze zdrowiem?

Czy mało każdy z nas napotkał przykładów, że młodzież wiele kilometrów, dzień w dzień, latem i zimą, po błocie i śniegu chodziła do najbliższego miasta, by tam czerpać wiedzę? Ten straszny wysiłek fizyczny nierzadko o głodzie, często wśród mrozów poprzez wszystkie przeszkody trwał tak długo, dopóki starczyło sił i zdrowia. Wielka liczba uboższej młodzieży okupywała nieuleczalną chorobą sukcesy w nauce. Gdyby w owym najbliższym mieście znajdowała się dostateczna ilość i różnorodność szkół zawodowych, nie tylko niższych ale także i średnich, olbrzymia część młodzieży skorzystałaby skwapliwie z upragnionej możliwości odbycia krótszej, a także owocnej nauki i witałaby z radością możliwością wcześniejszego, niż na uczelni wyższej, nabycia umiejętności zawodowej. Wszak liczny jest odsetek młodych, którzy dlatego wybierają uczelnię wyższą, bo nie mogą znaleźć dostępnej im średniej szkoły zawodowej. Wielu z nich boleje nad koniecznością odbywania tak długiej drogi ku zawodowej umiejętności. Gdyby więcej było u nas szkół zawodowych, wówczas życiowe projekty młodzieży mogłyby być bardziej realne i o wiele więcej niż dotychczas, różnorodne, a przez to pożyteczniejsze i dla niej samej i dla narodu.

Każdy, komu los drugich nie jest obojętny, winien pamiętać o tym, że bieda rodziców dźwiri w żelaznych kleszczach zdrowie, umysłowy rozwój, poziom życia, losy i przyszłość potomstwa! Niejeden pomyśli lub powie, że chłopcy biedni najlepiej się uczyli — ale czy to ma być argumentem za niezajmowaniem się tą sprawą? Czy każdy z nas zdaje sobie sprawę z tego, ile pożytecznych jednostek ginie w takim trudzie, ile marnuje się talentów i nie przyczynia się swoimi zdolnościami do pchnięcia naprzód rozwoju narodu?

Spójrzmy na młodzież Zachodu. Czy oto jej przewaga w wielu dziedzinach nad nami nie wynika także z faktu, że posiadała materialną możność bardziej dokładnego, głębszego wykształcenia się w obranej umiejętności? Po prostu miała pieniądze na studia. Studiów nie okupywała zdrowiem, bo miała środki na dostatnie życie. Mogła przez dłuższy czas niż my, powstrzymać się od zarobkowania. Niejeden Polak lekcjami i uboczną pracą zdobywał kawałek chleba, by móc się uczyć, niejeden z trudem wykradał chwilę czasu na naukę, pracą ponad siły tracił zdrowie, spieszył się z osiągnięciem dyplomu — jakże więc mógł on zdystansować tego, który wśród dostatku się uczył, udoskonalał swą wiedzę, specjalizował się na różnych instytutach, często zagranicznych, dostępnych tylko bogatemu.

Dobro narodu wymaga, aby głowa rodziny zdolna była zapewnić swemu potomstwu warunki korzystne do nauki i dostarczyć zasobów materialnych, niezbędnych dla zapoczątkowania zawodowej samodzielnej pracy. Zawodowo wykształcona jednostka spełnia to zadanie lepiej. Spójrzmy wokoło, a przykłady z życia wzięte utwierdzą nas w tym przekonaniu.

Materialnej strony zagadnienia dotyczy błędny pogląd, jakoby człowiek ogólnie wykształcony, ów „do wszystkiego” był na wypadek trudności na rynku pracy w lepszym położeniu od tego, kto posiada ściśle określona, specjalną umiejętność. Nie zapominajmy, że ów, mogący być „wszystkim”, znajduje konkurenta w każdym takim samym, jak i on „do wszystkiego”. Cóż będzie, gdy takich spotka się tysiące?

Asekuracją najlepszą na wypadek trudności w znalezieniu pracy jest nie ogólne wykształcenie, są nie owe bliżej nie określone szerokie możliwości i horyzonty ogólnego wykształcenia, lecz głębokość wykształcenia w obranej umiejętności, czyli innymi słowy — poziom fachowości. Asekuracją jest systematyczne zgłębianie swej umiejętności. Należy zwrócić szczególną uwagę na okoliczność pierwszorzędnej doniosłości, że nie „poziome” ukształtowanie umysłu, owo rozszerzanie, no i zarazem oddalanie horyzontów myślowych, ale „pionowe” podejście do zagadnienia jest konieczne. Polega ono na sięganiu w głąb umiejętności, na osiąganiu takiego stopnia wykształcenia zawo-

dowego, że ilość równie wyszkolonych zmniejszy się znacznie. Takie ustosunkowanie się do swego zawodu dalekie jest od powierzchowności i dyletantyzmu — cech dominujących dotychczas w naszym świecie pracy. Oto jedynie właściwy i skuteczny sposób zwalczania konkurencji z pożytkiem własnym i ogółu i ubezpieczenie się od redukcji, bezrobocia, kryzysu.

Badźmy bowiem przekonani, że mimo wszelkich trudności i klęsk, jak bezrobocie, kryzys, system protekcji, „złobowanie” zasłużonych itp., fachowiec zdolny, dobrze i głęboko wyspecjalizowany w przeważającej liczbie wypadków szybciej i łatwiej znajdzie pracę, niż ten, kto ogólnie wykształcony, ubiega się o jakąkolwiek pracę. Redukcje dotyczą przede wszystkim tych ostatnich — pierwsi natomiast są nie do zastąpienia!

Całą tę myśl ująć można w krótkich słowach — ile kto pracy włożył w nabycie i pogłębienie umiejętności zawodowej, tyle owoców z niej zbierze.

Wiemy z danych cytowanych poprzednio, jak wielką liczbę stanowili ci, którzy poprzestali na ukończeniu kilku klas lub chociaż całej szkoły średniej ogólnokształcącej. Starałem się również naszkicować wielką szkodliwość społeczną i indywidualną tego faktu, mówiąc o tzw. odpadkach ze szkół ogólnokształcących, o ich kwalifikacjach, żądaniach i osiągnięciach życiowych. Otóż rozpowszechnienie szkół zawodowych zdoła to zło zlikwidować, nie dlatego, żeby w szkołach zawodowych nie było jednostek, zmuszonych do przerwy i zaprzestania nauki pod wpływem różnych okoliczności, ale dlatego, że w pomoc przyjdzie podział umiejętności na stopień niższy, średni i wyższy i wraz z nim idące także samo niejako zhierarchizowanie szkół zawodowych. Jeżeli oto, uczeń szkoły zawodowej, średniej lub wyższej będzie musiał przerwać naukę i dalszych studiów zaniechać, będzie zawsze posiadał chleb w ręku w postaci ukończenia szkoły zawodowej niższego stopnia od tej, do której w danej chwili uczęszczał i którą musiał porzucić. Jeżeli zaś uczeń szkoły zawodowej najniższego stopnia będzie zmuszony dalszej nauki zaniechać, fakt taki nie wywoła następstw ujemnych, raz dlatego, że wśród

uczniów najniższego typu szkół nie są to wypadki masowe, jak też i z tego powodu, że uczeń najniższej szkoły zawodowej nie oddalił się jeszcze tak daleko od warunków życia i pracy, aby — zmuszony okolicznościami do zaprzestania nauki — nie mógł, bez szkody indywidualnej lub społecznej powrócić tam, skąd wyszedł.

I tę myśl można zamknąć w jednym zdaniu: Szkoły ogólnokształcące dostarczały przeważnie takich ludzi którzy nie zostali tym, czym być chcieli — szkoły zawodowe nie tworzą malkontentów, bo w nich każdy nabywa, chociaż niekiedy w mniejszych rozmiarach, umiejętności, jaką wybrał.

Tu „nasuwają się pytania, pozostające w związku z kwestią emigracji, odgrywającej u nas pierwszorzędną rolę. Z czym to najczęściej szedł nasz emigrant w świat? Jak był on uzbrojony do pracy na kawałek chleba, wśród obcych? Jaką umiejętność zapracowania na siebie wyniósł z własnej ojczyzny? Co umiał, co potrafił? Co w ogóle oprócz przyścicia na świat ojczyźnie zawdzięczał? Bądźmy szczerzy! Nie wielu spośród naszych emigrantów wyniosło z ojczyzny coś więcej, niż zdolność noszenia ciężarów na swoich barkach, to jest najniższego rzędu umiejętność zastępowania zwierzęcia, wozu lub maszyny. Oto główny powód, dlaczego Polacy za granicą, najcięższą otrzymując pracę, niszczyli się w zmaganiach z ciężkim losem. Oto powód, dla którego emigracja polska nie odgrywała w świecie — naturalnie wyjąwszy w Stanach Zjednoczonych — większego znaczenia, a los emigranta polskiego w takiej Francji, Belgii nie odpowiadał ogólnoludzkim potrzebom.¹⁾ A przecież los Polaków, wchodzących w skład społeczeństw obcych nie jest nam obojętny. Dobro naszego narodu wymaga, aby Polacy znajdowali w cudzych organizmach państwowych coraz wyższe stanowiska. Toteż dostarczenie wykszolenia zawodowego jak najszerszym rzeszom naszych emigrantów byłoby znakomitą wkładem materialnym i moralnym, świetną podbudową naszej pozycji i wpływów wśród obcych.

Oto szkic skutków materialnych rozpowszechnienia szkół zawodowych

¹⁾ Sam zetknąłem się we Francji z nędzą bezrobotnych Polaków.

VII.

Wpływ popularyzacji szkół zawodowych na poziom umysłowy i moralny.

Przechodzę więc obecnie do pytania, czy i kiedy popularyzacja szkół zawodowych grozi jakimś obniżeniem ogólnego przeciętnego poziomu umysłowego narodu?

Przypominam to, co poprzednio powiedziałem o konieczności „pionowego“ ustosunkowania się do swojej umiejętności, o konieczności jak najgruntowniejszego wykszolenia się i wykształcenia, o konieczności sięgania w głąb swego zawodu. Zgłębianie swej raz obranej umiejętności bynajmniej nie zacieśnia umysłu i nie prowadzi do jednostronności, bo właśnie owo zgłębianie zmusza do zaznajomienia się z coraz to innymi zagadnieniami i dziedzinami wiedzy, mocno i nie zwykle często zazębiającymi się ze sobą. I oto właśnie drogą zgłębiania swej umiejętności dojdziemy do szerokich horyzontów i myśli i wiedzy, a to dzięki wspaniałemu zjawisku, jakim jest pokrewieństwo nauk. Nawet taki archeolog, numizmatyk, lub np. znawca pisma klinowego ma dostęp do szerokich dziedzin wiedzy i każdy z nich im więcej wgłębia się w swą umiejętność, staje się człowiekiem myślą i wiedzą wszechstronnym. Rozszerzanie horyzontów myślowych na coraz to nowe i niezmiernie ciekawe dziedziny wiedzy jest naturalnym i nieuniknionym następstwem zgłębiania każdej, a więc także bardziej współczesnego życia dotyczącej się umiejętności. Historia, geografia, ekonomia nie mogą być obce chemikowi, elektrotechnikowi, architekcie. Ten, kto się garbarstwem trudni, pozna — wgłębiając się w swą umiejętność — nie tylko techniczną stronę swojego zawodu, ale i zagadnienia hodowlane, rolnicze, handlowe, a nawet znajdzie wiele pożytecznych myśli, zaznajamiając się z kulturą przeszłości. Sędzia tylko wtedy będzie pożyteczny, gdy zaznajomi się z najszerszymi dziedzinami życia ludzkiego i wiedzy. Podobnie rzecz się ma z rozszerzaniem

kęgów wiedzy i ludzi, pracujących w jakimkolwiek innym zawodzie. Wiadomo przecież, że nawet taki bakteriolog, udoskonalając swoją umiejętność, nieraz sięga do literatury pięknej i legend ludowych, by wydobyć z niewyrozumowanych zwyczajów i przesądów ludu myśl, co jak błyskawica, rozświetlająca ciemności, naprowadzić go może na właściwą drogę.

Jeżeli tedy rozszerzył się pogląd, że wykształcenie zawodowe zrywa horyzonty, prowadzi do jednostronności, lub obniża przeciętny poziom umysłowy ludności, to winę należy przypisać tym, którzy po dyletancku potraktowali swój zawód, a nie szkołom zawodowym. Rozejrzyjmy się wśród absolwentów szkół średnich ogólnokształcących i postawmy pytanie, czy ich poziom umysłowy był przed wojną wysoki, czy wykazywali szerokie horyzonty myślowe? Pytanie starczy za odpowiedź! Jeżeli czasem niejeden spośród nich zaimponował nam poziomem swego intelektu, najczęściej sukces zawdzięczał pracy pozaszkolnej nad swym dokształcaniem. Takiego szkoła zawodowa nie powstrzyma od zaznajamiania się z różnymi dziedzinami myśli ludzkiej. Bądźmy o to spokojni — szkoły zawodowe nie obniżą wcale dotychczasowego, przeciętnego poziomu wykształcenia, lecz wprost przeciwnie, one pomogą go dźwignąć. One bowiem tylko są zdolne odciążyć uniwersytety z elementu młodzieży, traktującej z konieczności uniwersytety jako... pierwszego stopnia szkoły zawodowe! To brak szkół zawodowych, a zarazem nadmiar szkół ogólnokształcących zepchnął uniwersytety i w ogóle nasze uczelnie wyższe z piedestału, na którym pragniemy widzieć owe ośrodki pionierskiej pracy naukowej, owe kuźnie samodzielnej myśli, oświetlające drogi, wiodące ludzkość do poznania prawdy! Tysiące dzisiejszej młodzieży nie szukają na uczelniach wyższych usamodzielnienia myśli, nie szukają dróg wiodących do poznania prawdy, nie mają najmniejszego zamiaru oddać się pionierskiej pracy naukowej, a jeżeli mimo to wstępują na progi uniwersytetów, czynią to z konieczności, co sobie dobrze zdają sprawę, że na jedynie im dostępnej szkole ogólnokształcącej poprzestać nie można. Kto żyw, garnie się więc na uniwersytet, po... umiejętność zawodową, a nie po wiedzę. Toteż jeszcze raz powtórze: szkoły zawodowe nie obniżą wcale przeciętnego poziomu

wykształcenia, lecz przeciwnie, one pomogą go dźwignąć!

W związku z koniecznością zgłębienia wybranej umiejętności należy zwrócić uwagę na okoliczność, że szkoły zawodowe umożliwią wypłenić zakorzeniany silnie, szczególnie u nas pewien przesąd, tkwiący ku wielkiej szkodzi w szerokich masach narodu. Przesądem tym jest dotychczasowe ocenianie ludzi według błyskotliwości zawodu, a nie — jak być powinno — według stopnia wyszkolenia fachowego, według poziomu wgłębienia się w obraną i wykonywaną umiejętność. Dotychczas bezwartościowy pracownik, który często przysparzał przełożonym niemało kłopotu, był korzystniej oceniany od znakomitego fachowca, o ile pierwszy pracował w zawodzie błyskotliwym, a ten drugi w zawodzie nie tak lśniącem w oczy. Musimy stanowczo dążyć do gruntownej zmiany podstaw opinii o ludziach, wprowadzić kryteria nowe i kierować się argumentacją rzeczową. Zaniechanie pogłębiania wykonywanej umiejętności winno u każdego i dla każdego powodować ujemną opinię.

Rozpowszechnienie szkół zawodowych umożliwi także dokonanie ogólnej demokratyzacji społeczeństwa, czego doniosłości nie wolno bagatelizować. Demokratyzacja — nie w postaci obniżania poziomu, lecz w postaci rzeczowo pojętego zbliżenia klas, warstw, zawodów i jednostek do siebie. Mówimy często o równości, demokratycznych poglądach. W rzeczywistości jesteśmy bardziej zbliżeni do kastowości Wschodu niż do demokratycznych społeczeństw Zachodu. Kto zna życie naszych małych miasteczek, poznał siłę, lub słabość stanowiska, zawodu, nazwiska, tytułu, kto się przypatrzył współzyciu, rywalizacji, wynoszeniu się nad drugich różnych grup, koterii, czy jednostek, kto odczuł goręć pogardy różnych warstw społecznych, lub zawodów, kto wszedł w wielkomiejskie życie lub brał udział w działalności różnych instytucji społecznych lub politycznych partii, kto zna wieś polską i chłopą polskiego, kto po stracie majątku jął się pracy zarobkowej i spostrzegł, jak go odtąd szantują znajomi, lub ten wreszcie, kto wzbogaciwszy się w okresie wojny albo dzięki wojnie, widzi jak odtąd garną się do niego wszyscy ci, którzy dawniej prawie za nic go mieli — ten chyba uwierzy, że my nie jesteśmy zbyt demokratyczni. Ten nie powie, że

współżycie jednostek, rodzin, lub liczniejszych zespołów jest u nas dotychczas normalne i że wszechpotężny snobizm nie dzieli naszego narodu począwszy od najwyższej góry do najniższych dolów, w obrębie wszystkich warstw, ku wielkiej szkodzi ogólnej. Ten — sędzę — nie sprzeciwi się twierdzeniu, jeżeli jest dobro narodu jego sercu bliskie, że demokracji, nawet dużo, nam potrzeba!

Winniśmy uświadomić sobie, że nie doprowadzi do celu i poziomowi życia nie podniesie, zbyt często urzeczywistniana metoda rozdmuchiwania potrzeb jednostki. Ubogie masy narodu zazwyczaj traktowały jako demagogię nawoływanie do podniesienia poziomu higieny, estetyki, wygód, nawoływanie dające się słyszeć równocześnie, gdy masy te nie miały co do ust włożyć, ubrać się w co, nie miały za co się leczyć, lub dzieci zawodu nauczyć. Dziś, po doświadczeniach tragicznych wprawdzie, lecz pouczających, nabytych podczas ostatniej wojny wielka liczba osób zrozumie fakt, że jest pewien stopień ubóstwa, na którym będącemu, odniechce się wszystkiego, co wykracza poza sen, pożywienie, napój i dachu kawałek nad głową! Jakie myśli, pragnienia, uczucia kotłują się w mózgach ludzi, których życie na takim poziomie nędzy trwa latami, że zdaje się bez końca, zrozumie najlepiej ten z nas, kto sam przeżył nędzę! Nikogo uczyć nie trzeba, by pewne potrzeby odczuwał — pomóżmy przede wszystkim zaspokoić potrzeby istniejące, odczuwane w danej chwili wśród mas ludzkich, a zdumieni będziemy, spostrzegając, ile u nich nowych potrzeb samorzutnie się pojawi.

Demokracja społeczeństwa polskiego zmierzać winna jeszcze do jednego celu. Do ożywienia współpracy jednostek i grup, do zwiększenia zrozumienia warstw zawodowych dla wzajemnych potrzeb, do wyrobienia należytej, bezstronnej, a nawet życzliwej oceny sukcesów. Każdej jednostce i każdej warstwie zawodowej musimy bezwarunkowo drogę do dobrobytu otworzyć. Toteż naszym ideałem, który może trudny jest do osiągnięcia, ale do którego mimo to musimy dążyć, winno być takie urabianie poglądów, uczuć, charakterów, aby każda warstwa zawodowa widziała w dobrobycie warstwy drugiej źródło swego dobrobytu. Bez tego nie ma mowy o prawdziwej demokracji!

VIII.

Szkolnictwo zawodowe Polski powojennej.

Wrzesień 1939 roku rozpoczyna nową erę w dziejach Polski. Sześćioletni wstrząs wojenny dokonał gruntownej zmiany w psychice narodu. Człowiek i praca odzyskały znaczenie, co więcej — szacunek!

Nowy pogląd nie utrwalił się i nie umocnił jeszcze tak, jakby tego należało sobie życzyć — niemniej jednak rozwój myśli polskiej jest na dobrej drodze.

Splątanie i to gruntowne losów różnych ludzi, należących do różnych klas i do różnych zawodów, ludzi wykształconych i prostych, ludzi bogatych i biednych, ludzi z przeróżnych okolic kraju doprowadziło nie tylko do zlania się dotychczasowych odrębności w jeden organizm narodowy, ale także doprowadziło do wzajemnego poznania się, czego dotychczas nie było.

Wiele jest do zrobienia — ale aby tym trafniejszą obrać drogę — spójrzmy na to, co jest, a wówczas nasz sąd o brakach będzie taki, jak trzeba.

„Ideal wychowawczy powinien cechować rzetelny stosunek do wiedzy i pracy, a ożywiać go winna zasada miłości człowieka oparta o nieśmiertelne hasła równości, wolności i braterstwa!“¹⁾

„Naród polski jest narodem bojowników; chodzi o to, ażeby przez realizację oświaty zawodowej stał się także narodem pracy organizacyjnej...“²⁾

¹⁾ Z przemówienia Ministra Oświaty Wycecha cytuje „Gazeta Robotnicza“ (Chorzów) z dnia 31 grudnia 1945 r.

²⁾ Dziennik Zachodni (Katowice) z 23 października 1945 r.

Te i tym podobne wypowiedzi Ministra Oświaty pozwalają wierzyć, że rozbudowa szkół zawodowych pójdzie pełną parą.

Uroczysty zjazd Związku Nauczycielstwa Polskiego w listopadzie 1945 r. w Bytomiu ujawnił niezwykłą ofiarność nauczycielstwa polskiego w pracy szkolnej i pozaszkolnej, wielkie wysiłki tak przeszłe, jak i przyszłe, a przede wszystkim pełne zrozumienie dla znaczenia szkół zawodowych, jako czynnika odbudowy kraju, a przebudowy psychiki polskiej. Zarząd główny ZNP. stara się wszelkimi siłami wysunąć szkolnictwo zawodowe na plan pierwszy, oraz nie szczędzi trudów w walce o uzyskanie niezbędnych środków materialnych na jego rozbudowę.

Oficjalne dane cyfrowe podane do wiadomości na Zjeździe, dotyczące szkolnictwa wszelkiego rodzaju, przedstawiają się następująco: czynnych przedszkoli 2000 z 2700 wychowawczyniami i 120 tysiącami dzieci. Szkół powszechnych 19 tysięcy z 69 tysiącami nauczycielstwa i 3 milionami uczniów. Szkół średnich 752 z 10.500 nauczycieli z 212 tysiącami uczniów. Szkół zawodowych 900 z 6 tysiącami nauczycieli i 120 tysiącami uczniów. Szkół akademickich 23 z 1461 nauczycielami i 90 tysiącami słuchaczy.¹⁾

Stan szkolnictwa zawodowego objęty powyższymi cyframi nie jest zadowalniający — pozostaje jeszcze wiele, bardzo wiele do zrobienia, niemniej jednak stanowią osiągnięcia na tym polu poważną podbudowę szkolnictwa zawodowego Polski.

Oprócz ilości, jakość szkół zawodowych odgrywa równie doniosłą rolę. Chodzi tu przede wszystkim o różnorodność szkół i rodzajów nauczanych umiejętności. Od różnorodności szkół zawodowych zależy różnorodność gospodarczej inicjatywy, a od niej zdolność Polski do utrzymania się na należytym poziomie w międzynarodowej wymianie. Jest to tym dla nas ważniejsze, że wszystko wskazuje na to, że okres gospodarki odosobnionej — jedynej, a w każdym razie głównej formy przedwojennej — jaką prowadziły państwa świata, skończył się bezpowrotnie. Uznano izolację gospodarczą, społeczną, czy kulturalną państwa za samobójstwo narodowe i jako akt wrogi przeciwko reszcie społeczności ludzkiej.

¹⁾ Gazeta Robotnicza (Chorzów) z 26 listopada 1945 r.

Na zjeździe ZNP opowiedziano się również za podniesieniem jakości nauczania i fachowości sił nauczycielskich „Wprowadzenie do szkolnictwa pół- a nawet ćwierćinteligentów, jako wychowawców, spowodować może obniżkę poziomu kulturalnego szkoły. Zdemokratyzowanie szkolnictwa osiągnąć można jedynie przez dobrego nauczyciela.“¹⁾

W kwestii różnorodności szkół należy poczynić dalsze wysiłki zmierzające do stałego jej ożywiania i utrzymywania w stałej harmonii z postępem nauki i jej stałym różniczkowaniem się na przeróżne gałęzie, działy, grupy.

Należy niektóre połacie kraju podnieść pod względem nasycenia w szkoły zawodowe. Należy uświadomić społeczeństwo, o znaczeniu szkół zawodowych, o ich potężnym, decydującym wpływie na poziom dobrobytu. Odnosi się to zwłaszcza do Małopolski, gdzie w wielu miastach — poza szkołą handlową — brak jest celowo dobranych, szkół zawodowych i gdzie oweczy pęd do ogólnokształcących szkół średnich i niechęć do specjalizacji zawodowej prowadzi w prostej linii do dalszej proletaryzacji inteligencji.

Nie upajamy się twierdzeniem, jakoby zmiana w nastawieniu społeczeństwa do szkół zawodowych wykluczała potrzebę ich dalszego propagowania. Podobne twierdzenie jest wielkim i szkodliwym błędem. Na dobrej drodze jesteśmy, weszliśmy na nią, ale do upragnionych osiągnięć jeszcze nam daleko!

Aby naród nasz osiągnął pożytek z uruchomienia szkół zawodowych, muszą one być znane tak szerokim rzeszom młodzieży, jak i starszemu pokoleniu. Zaniedbania na tym polu przynoszą nieobliczalne wprost straty, bo wybór szkoły następuje drogą zwykłego przypadku, zamiast być przemyślanym świadomie.

Wstawmy się w położenie biednego chłopca wiejskiego jakiegś zapadłej wioski w rolniczej okolicy, któremu aż się oczy iskrzą, na samo słowo: szkoła. Chciałby się taki malec uczyć, chce być „kimś“, a tu znikąd ani promyczek wiadomości doń nie trafi, nikt go nie pouczy, znikąd dowiedzieć się nie może, gdzie i jakie są szkoły? On by się chętnie uczył,

¹⁾ Z przemówień na Zjeździe Bytomskim ZNP. Dziennik Zachodni (Katowice) z dnia 27 listopada 1945 r.

może i środki materialne zdolaliby rodzice wypracować krwawym znojem, ale któż mu powie, jakie to są szkoły w Polsce? W tych warunkach dobre chęci młodzieży rozbijają się o brak należytych informacji i liczne jednostki z dużym talentem i zapalem do nauki z konieczności kierują się do tych tylko szkół zawodowych, które są w najbliższym mieście. Dostęp do szkół innych jest bowiem faktycznie zamknięty wskutek braku o nich wiadomości.

W świetle tych trudności, niedola naszego wiejskiego chłopca urośnie w oczach naszych do rozmiarów krzywdy, bo przecież wybór szkoły jest podstawową decyzją życiową, wygraniam, albo przegraniam losu!

Toteż pod adresem Ministerstwa Oświaty należy wyrazić życzenie, by opracowało i spopularyzowało niedużych rozmiarów i taną broszurę, wydawaną i uzupełnianą corocznie, zawierającą spis szkół zawodowych całej Polski, która by trafiła pod strzechy i dzieciom wiejskim, pragnącym się dalej kształcić, wskazała drogę, na której umiłowania swoje i zainteresowania mogłyby zrealizować. Niechby taka broszurka znajdowała się w każdej bibliotece wiejskiej, w każdej szkole, w każdej świetlicy i w niejednym domu. Fundusze na ten cel niewatpliwie się znajdują. Gdyby nadto taki spis szkół zawodowych zawierał nieco informacji o warunkach mieszkania i utrzymania w danym mieście, w którym jest szkoła zawodowa, byłby on pożyteczny dwukrotnie.

Nim to nastąpi, załączam w dodatku spis szkół zawodowych, opracowany na podstawie danych udzielonych przez wszystkie Kuratoria Okręgów Szkolnych całej Rzeczypospolitej.

IX.

Wnioski końcowe.

Dochodzimy do wniosków końcowych.

W konkluzji rozważań na temat szkół zawodowych możemy obecnie stwierdzić istnienie kilku podstawowych konieczności w dziedzinie celowego wykształcenia narastających pokoleń. Zaliczam do tych konieczności:

1. Pomnożenie i gęste rozmieszczenie szkół zawodowych, a to średnich co najmniej tak gęsto, jak dzisiejsze gimnazja i licea ogólnokształcące, zaś niższych szkół zawodowych o wiele gęściej. Wystarczy, jeżeli szkoły średnie ogólnokształcące będą tylko w miastach wojewódzkich.

2. Dużą różnorodność szkół zawodowych, tak, aby każdej współczesnej umiejętności można się było nauczyć, oraz tych umiejętności, które pojawiają się w miarę postępu nauki i wynalazczości. Różnorodność uchroni od jednostronnej obsady niektórych zawodów i ożywi wszechstronność inicjatywy.

3. Podział szkół zawodowych na niższe, średnie i wyższe zgodnie z takim samym podziałem umiejętności na trzy stopnie tak, aby ukończenie niższego względnie średniego stopnia uprawniało bez trudności do uczęszczania do szkoły stopnia następnego.

4. Udostępnienie szkół zawodowych każdemu, kto chce się uczyć — a więc zniesienie ograniczeń z tytułu wieku kandydata. Szkodliwość różnic wieku współuczniów zaradzić można wielością oddziałów albo w inny sposób.

5. Informowanie corocznie ogółu ludności drogą publicznych ogłoszeń po wsiach i miastach o rodzajach szkół

zawodowych, ich rozmieszczeniu, warunkach przyjęcia itd. — nadto ogłaszanie zawodów o przepełnionej obsadzie i podawanie do publicznej wiadomości liczbę spodziewanego zapotrzebowania na pracowników w poszczególnych zawodach, które zaistnieje przypuszczalnie wtedy, gdy młodzież prawidłowo ukończy daną szkołę zawodową. Byłoby to jednym z ważnych i pożytecznych zadań np. Urzędu Statystycznego, a dałoby w rezultacie możliwość uniknięcia kierowania się młodzieży do działów nauki i pracy przeładowanych.

Na czoło powyższych konieczności wysuwa się potrzeba doraźna pierwszorzędного znaczenia. Jest to potrzeba obsadzenia szeregu zawodów przez ludzi zwolnionych od pełnych kwalifikacji — ludzi z kwalifikacjami pełnymi mamy dotychczas niestety zbyt mało — a to dla natychmiastowego zapelnienia luk w poszczególnych zawodach, by uniknąć błędów lat i wieków poprzednich, to jest zapelnienia luk przez element obcy.

Nie ma tu miejsca na rozważanie szczegółów dotyczących programu szkół zawodowych.

Tu chodziło wyłącznie o omówienie i ustalenie słuszności zasady, że liczne, gęsto po kraju rozsiane, dostępne każdemu, każdemu wiadome, zróżniczkowane mocno co do nauczanych umiejętności, podzielone na trzy stopnie szkoły zawodowe są konieczne dla podniesienia materialnego i duchowego dobrobytu naszego narodu i dla stworzenia zdrowej, korzystnej proporcji między ludnością rolniczą, a ludnością trudniącą się zawodami miejskimi.

DODATEK

Spis szkół zawodowych czynnych w 1946 r. na terenie Rzeczypospolitej Polskiej

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
I	
Kuratorium Okręgu Szkolnego BIAŁOSTOCKIEGO	
1. Państwowe Liceum Budowlane	Białystok
2. „ Gimnazjum Mechaniczne	„
3. „ „ Stolarskie	„
4. „ „ Krawieckie	„
5. „ „ Bieliżniarskie	„
6. „ „ Ogrodnicze	„
7. Państwowa Szkoła Przysposobienia Spółdzielczego I stopnia	„
8. Państwowy Roczny Kurs Przysposobienia Budowlanego	„
9. Prywatne Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe	„
10. Prywatne Gimnazjum Krawiecko-Bieliżniarskie	Bielsk-Podlaski
11. Państwowe „ Kupieckie	Łomża
12. „ „ Krawieckie	„
13. „ „ i Lic. Przem. Drzewnego	„
14. Państwowe Gimnazjum Stolarskie	Hajnówka

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
15. Państwowa Szkoła Mechaniczna	Hajnówka
16. Państwowe Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe	Suwałki
17. Państwowa Szkoła Przynsposobienia Spółdzielczego I stopnia.	"
18. Koed. Gimn. Ogrodnicze	"
19. Powiat. Żeńska Szkoła Ogrodnicza	Bogdaniec
20. Gimn. Koed. Gospodarstwa Wiejsk.	Bielsk Podlaski
21. " " " "	Czyżew
22. " " " "	Grajewo
23. " " " "	Jasionówka
24. " " " "	Krzyżewo
25. " " " "	Łomża
26. " " " "	Raczki
27. " " " "	Ostrożany
28. " " " "	Sejny
29. Powiat. Żeńska Szkoła Gosp. Wiejsk.	Gródek
30. " " " "	Giełczyn
31. " " " "	Modzele
32. Średnia Szkoła Muzyczna	Białystok
33. Szkoła Sztuk Pięknych	"

II

Kuratorium Okręgu Szkolnego GDAŃSKIEGO

1. Państwowe Gimnazjum Mechaniczne	Gdynia
2. " " Elektryczne	"
3. " " Kupieckie	"
4. " " Liceum Handlowe	"
5. Kurs Handlowy Wieczorowy	"
6. Państwowe Gimnazjum Krawieckie	"
7. Państwowa Szkoła Bieliżniarsko - Krawiecka	"
8. " " Przynsposobienia w Gospodarstwie Rodzinnym	"
9. Państwowe Liceum Budownictwa Okrętowego	Gdańsk
10. " " Techniczne	"
11. " " Gimnazjum Kupieckie	Sopot

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
12. Państwowe Liceum Handlowe	Sopot
13. Kurs Handlowy Wieczorowy	"
14. Państwowe Gimnazjum Krawieckie	"
15. Szkoła Przynsposobienia w Gospodarstwie Rodzinnym	"
16. Kurs Galanterii	"
17. Państwowe Gimnazjum Mechaniczne	Tczew
18. " " Kupieckie	"
19. Państwowa Szkoła Przynsposobienia w Gospodarstwie Rodzinnym	"
20. Państwowa Szkoła Przynsposobienia w Gospodarstwie Rodzinnym	Puck
21. Prywatna Szkoła Przynsposobienia w Gospodarstwie Rodzinnym	Kościerzyna
22. Prywatna Szkoła Kroju, Szycia i Haftu Kaszubskiego	Kartuzy
23. Publiczna Szkoła Doksztalcająca Zawodowa Nr. 1	Gdynia
24. " " " " " Nr 2	"
25. " " " " " Nr 3	"
26. " " " " " Nr 4	"
27. " " " " " Nr 5	"
28. " " " " " Nr 6	"
29. " " " " " Nr 1	Lubichowo
30. " " " " " Nr 1	Skarszewy
31. " " " " " Nr 1	Tczew
32. " " " " " Nr 2	"
33. " " " " " Nr 1	Kościerzyna
34. " " " " " Nr 1	Gniew
35. " " " " " Nr 1	Kwidzyń
36. " " " " " Nr 1	Wejherowo
37. " " " " " Nr 1	Kartuzy
38. " " " " " Nr 1	Sopot
39. Pryw. Liceum Fotogr. T. U. R.	Gdynia
40. Państw. Szkoła Morska	"
41. Gimn. Koed. Ogrodnicze	Gbańsk-Orunia
42. Gimn. Koed. Rolniczo-Spółdziel.	Kwidzyń
43. " " " " " "	Pruszcz
44. " " " " " "	Skórcz
45. " " " " " "	Skarszewy

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
46. Gimn. Koed. Ogrodnicze	Sopot
47. Powiat. Koed. Szkoła Ogrodnicza	Pruszcz
48. Powiat. Męska Szkoła Ogrodnicza	Modrowo
49. Liceum Koed. Gospod. Wiejsk.	Tczew
50. Gimn. " " "	Owidz-Starogard
51. Pow. Żeńska Szk. Gospod. Wiejsk.	Dąbrówka
52. Państw. Liceum Hotelarskie	Sopot
53. " Gimn. " "	"
54. Państw. Gimn. i Liceum Handlowe	Gdynia
55. " " " "	Sopot
56. " " Handlowe "	Tczew
57. " " " "	Słupsk
58. Średnia Szkoła Muzyczna	Gdańsk- Wrzeszcz
59. Liceum Sztuk Plastycznych	Gdynia

III

Kuratorium Okręgu Szkolnego KIELECKIEGO

1. Prywatna Szkoła Przysposobienia Spółdzielczego I stopnia dla Dorosłych Związku Rewizyjnego Spółdzielni Rzeczypospolitej Polskiej	Busko-Zdrój
2. Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie Stowarzyszenia Kupców Polskich	Częstochowa
3. Prywatne Męskie Liceum Handlowe Stowarzyszenia Kupców Polskich	"
4. Prywatne Liceum Administracyjne	"
5. Prywatny Koedukacyjny Ośrodek Szkolenia Zawodowego	"
6. Prywatne Koedukacyjne Wieczorowe Gimnazjum Kupieckie dla Dorosłych Zrzeszenia Nauczycieli	"
7. Prywatne Koedukacyjne Wieczorowe Liceum Handlowe dla Dorosłych Zrzeszenia Nauczycieli	"

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
8. Prywatne Żeńskie Gimnazjum Kupieckie SS. Zmartwychwstania Pańskiego	Częstochowa
9. Prywatne Żeńskie Liceum Handlowe SS. Zmartwychwstania Pańskiego	"
10. Liceum Handlowe Stowarzyszenia Kupców Polskich	Kielce
11. Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie Stowarzyszenia Kupców Polskich	"
12. Prywatne Koedukacyjne Liceum Administracyjne Stowarzyszenia Kupców Polskich	"
13. Prywatna Koedukacyjna Wieczorowa Szkoła Przysposobienia Administracyjnego	"
14. Prywatna Koedukacyjna Wieczorowa Szkoła Przysposobienia Kupieckiego I stopnia Stowarzyszenia Kupców Polskich	"
15. Prywatne Koedukacyjne Wieczorowe Kursy Handlowe Stowarzyszenia Kupców Polskich	"
16. Prywatna Koedukacyjna Wieczorowa Szkoła Przysposobienia Spółdzielczego I i II stopnia	"
17. Prywatne Koedukacyjne Wieczorowe Liceum Spółdzielcze	"
18. Prywatna Szkoła Przysposobienia Spółdzielczego I i II stopnia dla Dorosłych Związku Rewizyjnego Spółdzielni Rzeczypospolitej Polskiej	Lasków
19. Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	Ostrowiec- Świętokrzyski
20. " " Liceum Handlowe	"
21. " " Gimnazjum Kupieckie dla Dorosłych	"
22. Prywatne Koedukacyjne Liceum Handlowe dla Dorosłych	"
23. Prywatne Męskie Gimnazjum Kupieckie Stowarzyszenia Kupców Polskich	Radom
24. Prywatne Żeńskie Gimnazjum Kupieckie Stowarzyszenia Kupców Polskich	"
25. Prywatne Koedukacyjne Liceum Handlowe Stowarzyszenia Kupców Polskich	"
26. Prywatne Koedukacyjne Liceum Administracyjne Instytutu Naukowo-Społecznego	"

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
27. Prywatna Koedukacyjna Szkoła Przysposobienia Spółdzielczego I stopnia Instytutu Naukowo-Społecznego	Radom
28. Prywatna Szkoła Przysposobienia Spółdzielczego I stopnia dla Dorosłych Związku Rewizyjnego Spółdzielni Rzeczypospolitej Polskiej	Sandomierz
29. Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie Towarzystwa Przyjaciół Szkoły Średniej	Skarżysko-Kamienna
30. Prywatne Koedukacyjne Liceum Handlowe Towarzystwa Przyjaciół Szkoły Średniej	"
31. Prywatne Koedukacyjne Liceum Administracyjne Towarzystwa Przyjaciół Szkoły Średniej	"
32. Prywatna Koedukacyjna Szkoła Przysposobienia Kupieckiego I stopnia	Szczekociny
33. Prywatna Szkoła Przysposobienia Spółdzielczego I stopnia dla Dorosłych Związku Rewizyjnego Spółdzielni Rzeczypospolitej Polskiej	Wrzosowa
34. Prywatne Koedukacyjne 4-letnie Gimnazjum Kupieckie Związku Samopomocy Chłopskiej	Żarnowiec
35. Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	Starachowice-Wierzbnik
36. Prywatne Kursy Handlowe Kupieckie i Biurowe Stowarzyszenia Kupców Polskich	Sandomierz
37. Prywatne Żeńskie 3-letnie Gimnazjum Krawieckie SS. Kanoniczek	Busko-Zdrój
38. Szkoła Kamieniarska (nie uruchomiono)	Chęciny
39. Państwowe Żeńskie 4-letnie Gimnazjum Krawieckie	Częstochowa
40. Państwowe Żeńskie 3-letnie Gimnazjum Krawieckie	"
41. Państwowe Żeńskie 3-letnie Gimnazjum Trykotarstwa Maszynowego	"
42. Państwowa Żeńska Roczna Szkoła Przysposobienia w Gospodarstwie Rodzinnym I stopnia	"
43. Państwowa 2-letnia Szkoła Gospodarstwa Domowego	"

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
44. Prywatne Żeńskie Gimnazjum Krawieckie Towarzystwa Samopomoc	Częstochowa
45. Prywatne Męskie Gimnazjum Mechaniczne Okręgowego Towarzystwa Rzemieślniczego	"
46. Prywatne Koedukacyjne 4-letnie Miejskie Gimnazjum Krawieckie	Działoszyce
47. Państwowe Żeńskie Gimnazjum Krawieckie	Kielce
48. Prywatna Męska Szkoła Rzemieślniczo-Przemysłowa Huty Ludwików	Kielce
49. Prywatna Męska Szkoła Rzemieślniczo-Przemysłowa Towarzystwa Salezjanów	"
50. Wojewódzka Szkoła Rzemiosła Artystycznego	"
51. Państwowe Męskie 3-letnie Gimnazjum Mechaniczne	Olkusz
52. Prywatne Żeńskie Gimnazjum Krawieckie	Ostrowiec-Świętokrzyski
53. Prywatne Męskie Gimnazjum Mechaniczne przy Zakładach Ostrowieckich	"
54. Prywatna Żeńska Szkoła Krawiecka SS. Kanoniczek	Pacanów
55. Państwowe Męskie Gimnazjum Mechaniczne	Radom
56. " " " Budowlane	"
57. " " " Drogowe	"
58. " " " Liceum Mechaniczne	"
59. " " " Budowlane	"
60. " " " Drogowe	"
61. Prywatne Męskie Gimnazjum Chemiczno-Garbarskie	"
62. Prywatna Męska Szkoła Cholewarsko-Rymarska	"
63. Państwowe Żeńskie Gimnazjum Krawieckie	"
64. " " " Liceum Przemysłu Odzieżowego	"
65. Państwowy Żeński 2-letni Kurs Galanterii i Kamasznictwa	"
66. Państwowa Żeńska Roczna Szkoła Gospodarczo-Społeczna kierowniczek gospodarstw zbiorowych	"
67. Prywatne Męskie 3-letnie Gimnazjum Mechaniczne im. Kilińskiego	"

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
68. Prywatne Żeńskie 3-letnie Gimnazjum Krawieckie	Radom
69. Prywatne Żeńskie 3-letnie Gimnazjum Bieliżnarskie	"
70. Prywatna Roczna Szkoła Przysposobienia w Gospodarstwie Rodzinnym I stopnia	"
71. Prywatna Szkoła Pielęgniarek Dzieci	"
72. Męskie Gimnazjum i Liceum Krawieckie Czwartosza i Setlika	"
73. Męska i Żeńska Szkoła Rzemieślnicza	Siemno
74. Prywatne Żeńskie 4-letnie Gimnazjum Krawieckie Towarzystwa Samopomoc	Sandomierz
75. Prywatne Żeńskie Gimnazjum Krawieckie	Skalka
76. Prywatne Męskie 3-letnie Gimnazjum Mechaniczne Państwowej Wytwórni Uzbrojenia	Skarżysko-Kamienna
77. Prywatne Męskie 3-letnie Gimnazjum Budowlane Towarzystwa Przyjaciół Szkoły Średniej	"
78. Prywatne Męskie 3-letnie Gimnazjum Drogowe Towarzystwa Przyjaciół Szkoły Średniej	"
79. Prywatne Męskie 3-letnie Gimnazjum Elektryczne Towarzystwa Przyjaciół Szkoły Średniej	"
80. Prywatna Męska Szkoła Stolarska Towarzystwa Przyjaciół Szkoły Średniej	"
81. Prywatne Żeńskie Gimnazjum Krawieckie Towarzystwa Nauka i Praca	Suchedniów
82. Prywatne Męskie Gimnazjum Mechaniczne przy Zakładach Starachowickich	Starachowice
83. Żeńska Szkoła Doksztalająca Zawodowa przy Zakładzie Wychowawczyń Serca Jezusowego	Częstochowa
84. Publiczna Szkoła Doksztalująca Zawodowa	Radom
85. " " " " Męska	Częstochowa
86. " " " " Żeńska	"
87. " " " " " "	Ostrowiec-Swiętokrzyski
88. " " " " " "	Kielce
89. " " " " " "	Olkusz
90. " " " " " "	Pińczów
91. " " " " " "	Pionki
92. " " " " " "	Busko Zdrój

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
93. Roczny Kurs Kroju, Szycia i Modelowania J. Wojtasa	Radom
94. 3-letni Żeński Kurs Kroju i Szycia Zofii Borowiec	Kielce
95. Żeńskie Kursy Krawieckie	Klimontów
96. Kursy Samochodowe M. Dorosza	Radom
97. " Handlowe, Kupieckie i Biurowe Stowarzyszenia Kupców Polskich	Sandomierz
98. Radomskie Towarzystwo Kursów Technicznych	Radom
99. Kursy Kierowców Samochodowych „Rondo”	Starachowice
100. Prywatne Żeńskie Kursy Kroju, Szycia i Modelowania Amelii Bielskiej	Częstochowa
101. Prywatne Kursy Samochodowe Eugeniusza Ślaskiego	"
102. Prywatne Objazdowe Kursy Kroju, Szycia i Modelowania metodą „Patron Express” K. Zinieckiej	Radom
103. Prywatne Roczne Żeńskie Kursy Krawiecko-Bieliżnarskie Towarzystwa Oświatowo-Wychowawczego „Caritas”	"
104. Żeńskie 6-miesięczne Kursy Kroju i Szycia Józ. Potkańskiej (Prywatne)	"
105. Prywatne Kursy Księgowości Instytutu Naukowo-Społecznego	"
106. Prywatne Elektrotechniczne 3-miesięczne Kursy Przysposobienia Przemysłowego „Zeonk”	Skarżysko-Kamienna
107. Prywatne Kursy Kroju i Krawiectwa Damskiego M. Jurczyk	Częstochowa
108. Pryw. Męskie Gimn. Mechan. O. T. Rz.	Częstochowa
109. Państw. Gimn. Dziewiarskie	"
110. Pryw. Żeń. Gimn. Krawiec. Kat. Tow. Opieki nad Dziećmi	Radom
111. Pryw. 3-letnia Szkoła Rzemieśl.	"
112. Szkoła Przemysł. Zakł. Starach.	Starachowice
113. " " Państw. Huty Ostrowiec	Ostrowiec
114. Pryw. Gimn. Kraw. Męskie	Radom
115. Państw. Lic. Spółdz.-Handlowe	Kielce
116. Liceum Koed. Gospod. Wiejsk.	Woźniki
117. " " " "	Krzelów

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
118. Gimn. Koed. Gospod. Wiejsk.	Podzamcze Chęcińskie
119. " " " "	Zwoleń
120. Gimn. Żeńskie Gospod. Wiejsk.	Baltów
121. " Męskie " "	Chwałowice
122. " " " "	Jacentów
123. " " " "	Wacyń
124. Powiat. Żeńska Szkoła Gospod. Wiejsk.	Lipie
125. " Męska " " "	Różnica
126. Powiat. Koed. Szkoła Gospod. Wiejsk.	Smogorzew
127. " Żeńska " " "	Mokoszyń
128. " Koed. " " "	Brzeziny
129. " Żeńska " " "	Sycyna
130. Średnia Szkoła Muzyczna	Kielce
131. " " " "	Radom
132. " " " "	Częstochowa

IV

Kuratorium Okręgu Szkolnego KRAKOWSKIEGO

1. Państwowa Szkoła Mechaniczna	Grybów
2. " " Stolarska	Kalwaria
	Zebrzydowska
3. " " Przemysłowa Męska	Kraków
4. Państwowe Gimnazjum Mechaniczne	"
5. " " Elektryczne	"
6. " " Zegarmistrzowskie	"
7. " Liceum Budowlane	"
8. " " Mechaniczne	"
9. " " Elektryczne	"
10. " " Miernicze	"
11. Państwowa Szkoła Zawodowa Żeńska	"
12. Państwowe Żeńskie Gimnazjum Krawieckie	Kraków
13. " " " Bieliźniarskie	"
14. " " " Koronkarsko-Hafciarskie	"

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
15. Państwowe Żeńskie Liceum Przemysłu Odzieżowego	Kraków
16. Państwowy Instytut Sztuk Plastycznych	"
17. Państwowa Żeńska Szkoła Krawiecko-Bieliźniarska	"
18. Państwowe Żeńskie Gimnazjum Krawieckie	Nowy Targ
19. Państwowa Szkoła Mechaniczna	Sułkowice
20. " " " "	Świątniki Górne
21. " " " Przemysłu Drzewnego	Zakopane
22. Państwowe Gimnazjum Rzeźbiarskie	"
23. " " Stolarskie	"
24. Państwowa Szkoła Ciesielska	"
25. " " Kowalsko-Ślusarska	"
26. " " Zegarmistrzowska	"
27. Państwowe Liceum Budowlane	"
28. Prywatne Męskie Gimnazjum Mechaniczne Pierwszej Fabryki Lokomotyw w Polsce, Spółka Akcyjna	Chrzanów
29. Prywatne Żeńskie Gimnazjum Krawieckie imienia św. Andrzeja Zgromadzenia P. P. Klarysek	Kraków
30. Prywatne Męskie Gimnazjum Mechaniczne Zjednoczonych Fabryk Związków Azotowych	Mościce
31. Prywatne Męskie Gimnazjum Elektryczne Zjednoczonych Fabryk Związków Azotowych	"
32. Miejskie Żeńskie Gimnazjum Krawieckie	Nowy Sącz
33. Prywatne Męskie Gimnazjum Mechaniczne Towarzystwa Salezjańskiego	Oświęcim
34. Prywatne Męskie Gimnazjum Stolarskie Towarzystwa Salezjańskiego	"
35. Prywatna Męska Szkoła Mechaniczna Towarzystwa Powściągliwość i Praca	Pawlikowice
36. Prywatna Męska Szkoła Stolarska Towarzystwa Powściągliwość i Praca	"
37. Prywatne Żeńskie Gimnazjum Krawieckie T. S. L.	Szczakowa
38. Prywatna Męska Szkoła Mechaniczna T. S. L.	Tarnów
39. Prywatne Żeńskie Gimnazjum Krawieckie Towarzystwa Szkoły Zawodowej	"
40. Miejskie Żeńskie Liceum Krawieckie	"

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
41. Prywatna Żeńska Szkoła Krawiecka Zgromadzenia SS. Najświętszej Rodziny z Nazaretu	Wadowice
42. Państwowe Liceum Gospodarcze	Kraków
43. Państwowa Szkoła Przystosowania w Gospodarstwie Rodzinnym I stopnia	"
44. Państwowa Szkoła Przystosowania w Gospodarstwie Rodzinnym I stopnia	Świątniki Górne
45. Państwowe Żeńskie Liceum Hotelarskie	Zakopane
46. Społeczne Koedukacyjne Liceum Hotelarskie Towarzystwa Szkoły Hotelarskiej	Kraków
47. Miejska Szkoła Przystosowania w Gospodarstwie Rodzinnym I stopnia	Nowy Sącz
48. Prywatna Żeńska Szkoła Przystosowania w Gospodarstwie Rodzinnym I stopnia Zgromadzenia Sióstr Serafitek	Oświęcim
49. Prywatna Szkoła Przystosowania Gospodyń Wiejskich Zgromadzenia SS. Urszulanek	Rokiciny Małopolskie
50. Prywatna Żeńska Szkoła Przystosowania w Gospodarstwie Rodzinnym I stopnia Zgromadzenia SS. Służebniczek Najświętszej Marii Panny	Staniątki
51. Prywatna Żeńska Szkoła Przystosowania w Gospodarstwie Rodzinnym I stopnia Towarzystwa Szkoły Średniej Żeńskiej	Tarnów
52. Prywatne Żeńskie Liceum Gospodarcze Fundacji „Zakłady Kórnickie“	Zakopane-Kuźnice
53. Państwowe Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	Biała Krakowska
54. Państwowe Koedukacyjne Liceum Administracyjne	" "
55. Państwowe Żeńskie Gimnazjum Kupieckie	Kraków
56. " Męskie Gimnazjum Kupieckie	"
57. " Koedukacyjne Liceum Administracyjne	"
58. Państwowe Koedukacyjne Liceum Handlowe	"
59. Koedukacyjne Liceum Administracyjne Spółdzielczo-Handlowe	Kraków
60. Państwowa Koedukacyjna Szkoła Przystosowania Spółdzielczego I stopnia	"

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
61. Państwowa Szkoła Przystosowania Spółdzielczego II stopnia	Kraków
62. Państwowe Koedukacyjne Gimnazjum Spółdzielcze	"
63. Państwowe Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie imienia Piłsudskiego	Tarnów
64. Państwowe Koedukacyjne Liceum Handlowe	"
65. Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie Wydziału Powiatowego	Bochnia
66. Powiatowa Koedukacyjna Szkoła Przystosowania Kupieckiego I stopnia Wydziału Powiatowego	"
67. Miejskie Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	Brzesko
68. Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie Towarzystwa Szkoły Kupieckiej	Kraków
69. Prywatna Koedukacyjna Szkoła Przystosowania Spółdzielczego I stopnia	"
70. Prywatna Szkoła Przystosowania Administracyjno-Handlowego imienia Stanisława Staszycy	Kraków
71. Prywatna Szkoła Przystosowania Kupieckiego I stopnia imienia Stanisława Staszycy	"
72. Miejska Koedukacyjna Szkoła Przystosowania Kupieckiego I stopnia	Limanowa
73. Prywatna Koedukacyjna Szkoła Przystosowania Spółdzielczego I stopnia	Łuczyce
74. Miejskie Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	Miechów
75. " " Liceum Handlowe	"
76. Powiatowa Szkoła Przystosowania Spółdzielczego I stopnia	Myślenice
77. Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie Towarzystwa Szkoły Handlowej	Nowy Sącz
78. Prywatne Koedukacyjne Liceum Handlowe Towarzystwa Szkoły Handlowej	" "
79. Miejskie Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	Nowy Targ
80. Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie Zrzeszenia Towarzystwa Szkoły Średniej	Oświęcim
81. Prywatna Żeńska Szkoła Przystosowania Kupieckiego I stopnia Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu	Rabka

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
83. Prywatna Koedukacyjna Szkoła Przysposobienia Kupieckiego I stopnia	Stryśzów
84. Miejskie Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	Sucha
85. Powiatowe Koedukacyjne Gimnazjum Spółdzielcze	Szczucin-Bukowiec
86. Miejskie Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	Wieliczka
87. " " Liceum Handlowe	"
88. " " Gimnazjum Kupieckie	Zakopane
89. " " Liceum Handlowe	"
90. " " Gimnazjum Kupieckie	Żywiec
91. " " Liceum Handlowe	"
92. Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie imienia Wincentego Witosa	Szczurowa
93. Państw. Szkoła Gór.-Hutnicza	Kraków
94. " " Mechaniczna	Świątniki Górne
95. " Żeńska Szkoła Krawiecko-Bieliz.	Maków Podh.
96. Państwowe Gimn. Krawieckie	Nowy Targ
97. Szkoła Przem. Odlewnicza	Węgierska Górka
98. " " Górnicza	Siersza k/Trzebini
99. " " Huty „Zygmunt“	Łagiewniki
100. " " Fabryki Sody	Borek Fałęcki
101. Państw. Gimn. Rolnicze (Górskie)	Łososina Górna
102. " Liceum Rolnicze Męskie	Czernichów
103. " Liceum Melioracyjne	Kraków
104. " Gimn. Gospod. Wiejskiego	Łakta Górna
105. " Gimn. Ogrodnicze Męskie	Gumniska
106. " Liceum " "	"
107. " Koed. Gimn. Ogrodnicze	Biała
108. " Gimn. Ogrod. Żeńskie	Tarnów
109. " Żeńskie Gimn. Rolnicze	Limanowa
110. " " " "	Moszczenica
111. Powiat. Szkoła Roln. Żeńska	"
112. Gimn. Roln. Męskie	Wojnicz
113. Pow. Szkoła Roln. Żeńska	Łęszkowice
114. Gimn. Roln. Męskie	Myślenice
115. Pow. Szkoła Roln. Żeńska	Podegrodzie
116. " " " "	Szynwałd
117. Szkoła Wysokogórska Męska	Nowy Targ
118. Gimn. Koed. Rolniczo-Zielarskie	Piekary

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
119. Gimn. Męskie Rolniczo-Spółdzielcze	Plaża
120. Powiat. Żeńska Szkoła Rolniczo-Ogrodn.	Dobroniów
121. Gimn. Męskie Gospod. Wiejsk.	Prusy
122. " " " "	Breń
123. " " " "	Czechy
124. " Koed. Gospod. Wiejsk.	Trzyciąż
125. " Żeńskie Gospod. Wiejsk.	Wieckowice
126. " " " "	Oleśno
127. Pow. Męska Szkoła Gospod. Wiejsk.	Raciechowice
128. " " " " "	Szynwałd
129. " " " " "	Imbramowice
130. Państw. Średnia Szkoła Muzyczna	Kraków
131. Średnia Szkoła Muzyczna	Bystrzyca
132. Liceum Sztuk Plastycznych	Kraków
133. Szkoła Przemysłu Artystycznego	Tarnów

V

Kuratorium Okręgu Szkolnego
LUBELSKIEGO

1. Państwowe Liceum Spółdzielczo-Handlowe	Lublin
2. " " Handlowe	Chełm
3. " Gimnazjum Kupieckie	Lublin
4. " " "	Chełm
5. " " Mechaniczne	Siedlce
6. " " "	Chełm
7. " " Krawieckie	Lublin
8. Państwowa Szkoła Spółdzielczości Rolniczej	Nałęczów
9. " " Rolnicza	Klementowice
10. Publiczna " "	Janowice-Zamość
11. " " "	Krasnystaw
12. " " "	Okszków-Chełm
13. " " "	Siedlce
14. " " " Żeńska	Krasienin
15. " " " "	Sitno-Zamość
16. " " " "	Gardzienice
17. " " " "	Puławy

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
18. Szkoła Spółdzielcza	Łysołaje
19. " "	Leśna Podlaska
20. " "	Zelków-Siedlce
21. " "	Swierszczów
22. " "	Krynice
23. Liceum Drogowe — Szkoła Budownictwa	Lublin
24. " Budowlane " "	" "
25. Gimnazjum Budowlane — Szkoła Budownictwa	" "
26. " Drogowe " "	" "
27. " Miernicze " "	" "
28. Liceum Mechaniczne imienia Syroczyńskiego	" "
29. Gimnazjum Mechaniczne " "	" "
30. " Elektryczne " "	" "
31. Liceum Chemiczne	" "
32. Gimnazjum Chemiczne	" "
33. " Mechaniczne	Zamość
34. " Elektryczne	" "
35. " Stolarskie	" "
36. " Mechaniczne	Radzyń
37. " "	Hrubieszów
38. " "	Krasnystaw
39. " "	Kazimierz
	Wąwolnica
40. " Stolarskie	" "
41. Publiczna Szkoła Doksztalająca Zawodowa	Lublin
42. " " " "	Siedlce
43. " " " "	Chełm
44. " " " "	Zamość
45. " " " "	Lubartów
46. " " " "	Biała Podlaska
47. " " " "	Łuków
48. " " " "	Piaski
49. " " " "	Stoczek
50. " " " "	Puławy
51. " " " "	Włodawa
52. " " " "	Kraśnik
53. " " " "	Międzyrzec
54. " " " "	Radzyń Podlaski
55. Liceum Krawieckie	Siedlce

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
56. Gimnazjum Krawieckie	Siedlce
57. " "	Zamość
58. " "	Łuków
59. " "	Hrubieszów
60. " "	Puławy
61. " "	Biłgoraj
62. " "	Biała Podlaska
63. Szkoła Krawiecka Gogaczowej	Lublin
64. " " imienia św. Kazimierza	" "
65. " Przystosowania w Gospodarstwie Rodzinnym	" "
66. Liceum Handlowe imienia Vetterów	" "
67. " " dla dorosłych	" "
68. " " M. Sobolewskiej	" "
69. " "	Siedlce
70. Gimnazjum Kupieckie imienia Vetterów	Lublin
71. " " dla dorosłych	" "
72. " "	Siedlce
73. " "	Kraśnik
74. " "	Biała Podlaska
75. " "	Międzyrzec
76. " "	Zamość
77. " "	Hrubieszów
78. " "	Łuków
79. " "	Radzyń
80. " "	Puławy
81. " "	Nałęczów
82. Gimn. Koed. Ogrodniczo-Rolnicze	Kluczkowice
83. " " " "	Kijany
84. Powiat. Żeńska Szkoła Roln.-Ogrod.	Żyrzyn
85. Koed. Liceum Spółdz.	Żabia Wola
86. Powiat. Koed. Szkoła Spółdz.	Łysołaje
87. Liceum Koed. Gospod. Wiejsk.	Lublin
88. " " " "	Osmolice
89. Gimn. " " " "	Jabłoń
90. Powiat. Męska Szkoła Gospod. Wiejsk.	Roskosz
91. " Koed. " " " "	Konstantynów
92. " Żeńska " " " "	Kwiatkowice
93. " Męska " " " "	Serniki
94. " " " " " "	Struża

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
95. Pow. Koed. Szkoła Gospod. Wiejsk.	Mogilnica
96. „ Żeńska „ „ „	Burzec
97. „ Męska „ „ „	Tarnawatka
98. „ Żeńska „ „ „	Horodyszcze
99. Państwowa Średnia Szkoła Muzyczna	Lublin

VI

Kuratorium Okręgu Szkolnego ŁÓDZKIEGO

1. Państwowa Szkoła Techniczno-Przemysłowa	Łódź
2. Państwowe Gimnazjum Mechaniczne	„
3. „ „ Przędzalnicze	„
4. „ „ Tkackie	„
5. „ „ Dziewiarskie	„
6. Państwowe Gimnazjum Farbiarsko-Wykończalnicze	„
7. Państwowe Liceum Elektryczne	„
8. „ „ Mechaniczne	„
9. „ „ Chemiczne	„
10. Państwowa Żeńska Szkoła Przemysłowa	„
11. Państwowe Żeńskie 4-letnie Gimnazjum Bie-liżniarskie	„
12. Państwowe Żeńskie 4-letnie Gimnazjum Koronkarsko-Hafciarskie	„
13. Państwowe Żeńskie 3-letnie Gimnazjum Tkactwa i Kilimkarstwa	„
14. Państwowe Żeńskie 3-letnie Gimnazjum Introligatorstwa i Galanterii Skórzanej	„
15. Państwowa Szkoła Przemysłowo-Handlowa Żeńska	„
16. Państwowe Żeńskie 4-letnie Gimnazjum Krawieckie	„
17. Państwowe Żeńskie 3-letnie Gimnazjum Dziewiarskie	„
18. Państwowe Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe Męskie	„

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
19. Państwowe Liceum Handlowe i Administracyjne	Łódź
20. „ Gimnazjum Kupieckie i Żeńskie	„
21. „ Żeńskie Gimnazjum i Liceum Gospodarcze	„
22. Państwowe Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe	Zgierz
23. Państwowe Gimnazjum Techniczne Męskie	Skierniewice
24. „ Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	Kutno
25. Państwowe Liceum Administracyjne	„
26. „ Gimnazjum Krawieckie Żeńskie	„
27. „ Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	Łowicz
28. Państwowe Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	Końskie
29. „ Gimnazjum Techniczno-Przemysłowe	Zduńska-Wola
30. Państwowe Liceum Spółdzielcze	Łódź
31. „ Gimnazjum Krawieckie	Radomsko
32. „ Liceum Techniki Dentystycznej	Łódź
33. „ „ Fotograficzne	„
34. „ „ Budowlane	„
35. „ „ Mechaniczne	„
36. „ „ Handlowe Żeńskie	„
37. „ „ Administracyjne	Kutno
38. „ „ Handlowe	Łowicz
39. Miejskie Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie i Liceum Administracyjne	Łódź
40. Miejskie Gimnazjum Mechaniczne	Pabianice
41. „ Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	Piotrków
42. „ Gimnazjum Mechaniczne	Końskie
43. Prywatne Gimnazjum Mechaniczne Towarzystwa Salezjańskiego	Łódź
44. Prywatne Gimnazjum Krawieckie Towarzystwa „Przezorność“	„
45. Prywatne Szkoły Spółdzielcze	„
46. Prywatna Szkoła Kroju i Szycia Towarzystwa „Caritas“ Trzyletnia	Końskie
47. Prywatne Gimnazjum Mechaniczne Związku Zawodowego Kolejarzy	Piotrków

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
48. Prywatne Gimnazjum Kupieckie Koedukacyjne Związku Nauczycielstwa Polskiego Ognisko	Radomsko
49. Prywatne Gimnazjum Krawieckie Cechu Krawieckiego	"
50. Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie Oddział Stowarzyszenia Kupców Polskich	Tomaszów-Mazowiecki
51. Prywatne Gimnazjum i Liceum Krawiecko-Bielżyńskie	Skierniewice
52. Prywatna Szkoła Przysposobienia Krawiecko-Bielżyńskiego	Mariówka poczta
53. Prywatna Szkoła Przysposobienia Gospodarczego	Goździków
54. Prywatna Szkoła Przysposobienia Krawieckiego pod wezwaniem św. Józefa	Łódź
55. Prywatne Gimnazjum Kupieckie Pawłowskiej	Głowno
56. Prywatna Żeńska Szkoła Krawiecka Agnieszki Gajowczyk	Łódź
57. Prywatna Szkoła Zawodowa Gospodarcza	"
58. Publiczna Szkoła Doksztalająca Zawodowa Nr 1	"
59. " " " Handlowa	Piotrków
60. " " " Zawodowa	Kamińsk
61. " " " "	Sulejów
62. " " " "	"
63. " " " " Nr 1	Tomaszów-Mazowiecki
64. " " " " Nr 2	"
65. " " " " "	Wieluń
66. " " " " "	Zduńska Wola
67. " " " " "	Radomsko
68. " " " " "	Łowicz
69. " " " " "	Kutno
70. " " " " "	Skierniewice
71. " " " " "	Sieradz
72. " " " " "	Ozorków
73. Państwowe Gimnazjum Rolnicze Koedukacyjne	Łowicz
74. Państwowa Roczna Szkoła Rolnicza	Mirosławice
75. Samorządowa Szkoła Rolnicza Męska	Mieczysławów
76. " Roczna Szkoła Rolnicza Męska	Czarnocin
77. Roczna Szkoła Rolnicza Męska	Sedziejowice
78. " " " Żeńska	Dąbrowa-Zduńska

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
79. Roczna Szkoła Rolnicza Męska	Dobryszce
80. " " " "	Blich
81. " " " Żeńska	Radzice
82. " " " "	Witów
83. " " " "	Jezew
84. Szkoła Doksztalająca Hodowli Jedwabników	Pabianice
85. Kurs Pszczelarski	Łowicz
86. Liceum Kształcenia Nauczycieli Szkół Rolniczych	Bratoszewice
87. Liceum Ogrodnicze	Ostrów
88. " Rolnicze	Czarnocin
89. Prywatne Koedukacyjne Kursy Handlowe i Języków Obcych Ireny Dąbrowskiej	Łódź
90. Koedukacyjne Kursy Handlowe i Spółdzielcze Władysława Poździeja	"
91. Kursy Handlowe Ireny Szamowskiej	"
92. " Administracyjno-Handlowe Cezarego Dziekońskiego	"
93. Koedukacyjne Kursy Stenografii i Pisania na Maszynie Franciszka Wojnara	Łódź
94. Kursy Stenografii, Maszynopisania oraz Języków Obcych Stanisława Bręłowskiego	"
95. Kursy języków obcych „Conversation“	"
96. Dwuletni Kurs Handlowy drogą korespondencji Anny Kalinowskiej	"
97. Kursy Kroju, Szycia i Modelowania Eugenii Nowak-Wziątek	"
98. Prywatne Żeńskie Kursy Kroju i Szycia Eugeniusza Wiśniewskiego	"
99. Kursy Kroju i Szycia Karbownik Anny	"
100. " Modniarsko-Czapnicze i Robót Ręcznych Anieli Banaszewskiej	"
101. Kursy Kroju Krawieckiego Męskiego Stanisława Lewandowskiego	"
102. Kursy Kroju i Szycia Antoniny Franke	"
103. " " " " Zgromadzenia Córek Marii Wspomożenia Wiernych	"
104. Kursy Samochodowo-Motocyklowe „Lunek“	"
105. " Języków Obcych profesora W. Orłowskiego	"

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
106. Miejskie Kursy Języków Obcych Państw Sprzymierzonych	Łódź
107. Kursy Kierowców Samochodowych	"
108. „ dla Włókienników	"
109. Kurs dla Spawaczy Metali	"
110. Półroczne Kursy Handlowe Związku Nauczycieli Polskich	Radomsko
111. Kursy Zawodowe Stowarzyszenia „Nauka i Praca“	Piotrków
112. „ Kierowców Samochodowych	Skierniewice
113. Kurs Kroju i Szycia przy Gimnazjum Kra- wieckim	"
114. Kursy Przygotowawcze do Politechniki Inż. Inż. Golickiego Janusza i Ponikowskiego Jana	Łódź
115. Kursy Techniczne „Postęp“ Inż. Inż. Golickie- go Janusza i Ponikowskiego Jana	"
116. Jednoroczny Kurs Państwowy Budowlany	"
117. Kursy Organizacji i Techniki Prac Biurowych	"
118. Kurs Gospodarstwa Domowego przy Parafii św. Jana	"
119. Kurs Przysposobienia Spółdzielczego	Piotrków
120. „ Buchalteryjny	Praszką
121. „ Dziewiarsko-Pończosznicy	Aleksandrów
122. Szkoła Masażu, Higieny i Kosmetyki	Łódź
123. Państwowe Pedagogium	"
124. „ Liceum Pedagogiczne	"
125. „ Seminarium dla Wychowawczyń Przedszkoli	"
126. Państwowy Wyższy Kurs Nauczycielski	"
127. Państwowe Liceum Pedagogiczne	Zgierz
128. „ „ „	Łęczycą
129. „ „ „ i Gimnazjum	Kutno
130. „ „ „	Łowicz
131. „ „ „ „ „	Skierniewice
132. „ „ „	Piotrków
133. „ Wstępne Kursy Pedagogiczne	Radomsko
134. „ Liceum Pedagogiczne	Wieluń
135. „ „ „	Tomaszów-Mazo- wiecki
136. Państwowy Instytut Robót Ręcznych	Łódź

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
137. Państw. Gimn. Mechaniczne	Końskie
138. Szkoła Przemysł. Fabryki J. John	Łódź
139. „ „ Widzewskiej Manufaktury	Widzew
140. „ „ Zakł. Boruta	Zgierz
141. Liceum Koed. Ogrodn.	Widzew
142. Gimn. Koed. Rolniczo-Spółdzielcze	Kamion
143. Gimn. Męskie Roln.-Hodowlane	Kościerzyna
144. Gimn. Żeńskie Gospod. Wiejsk.	Strzałków
145. Gimn. Koed. Gospod. Wiejskiego	Wojśławice
146. Powiat. Żeńska Szkoła Gospod. Wiejsk.	Wola Pękoszew- ska
147. Powiat. Koed. Szkoła Gospod. Wiejsk.	Żytno
148. „ „ „ „ „	Gostków
149. Liceum Męskie Gospod. Wiejsk.	Bujny
150. Pryw. Szkoła Gospod. Domow. ks. Przybył- skiego	Łódź
151. Państw. Średnia Szkoła Muzyczna	Łódź
152. Szkoła Przemysłu Artystycznego	Łódź

VII

**Kuratorium Okręgu Szkolnego
MAZURSKIEGO w OLSZTYNIE**

1. Państwowe Koedukacyjne Gimnazjum Ku- pieckie i Liceum Handlowe	Olsztyn
2. Państwowe Męskie Gimnazjum Mechaniczne i Liceum Komunikacyjne	"
3. Państw. Gimn. Mechaniczne	Ostróda
4. „ „ Stolarskie	Resze
5. „ „ Żeńskie Gimn. Krawieckie	Olsztyn
6. Gimn. Koed. Ogrodnicze	"
7. Powiat. Męska Szkoła Rybacka	Łuczany
8. Gimn. Żeńskie Gospod. Wiejskiego	Olsztyn
9. „ Męskie Gospod. Wiejskiego	Szczytno
10. Powiat. Koed. Szkoła Gospod. Wiejskiego	Moreg

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
VIII	
Kuratorium Okręgu Szkolnego POZNAŃSKIEGO	
1. Państwowe Liceum Mechaniczne	Poznań
2. „ „ Elektryczne	„
3. „ Gimnazjum Mechaniczne	„
4. „ „ Elektryczne	„
5. „ Liceum Komunikacyjne	„
6. „ „ Budowlane	„
7. „ „ Drogowe	„
8. „ „ Wodno-Melioracyjne	„
9. „ Gimnazjum Budowlane	„
10. „ „ Drogowe	„
11. „ „ Mechaniczne	Kalisz
12. „ „ Telekomunikacyjne	Poznań
13. Prywatne Gimnazjum Mechaniczne Kolejowe P. K. P.	Ostrów Wielko- polski
14. Prywatna Szkoła Mechaniczna Modrzejew- skiego	Poznań
15. Państwowe Gimnazjum Krawieckie	„
16. „ „ „	Leszno
17. Miejska Szkoła Zawodowa Żeńska: Szkoła Krawiecko-Bieliźniarska	Gniezno
18. Prywatna Szkoła Zawodowa im. ks. Błaziń- skiego: Wydział krawiecko-bieliźniarski	Lisków
20. Prywatna Szkoła Krawiecko-Bieliźniarska Związku Zawodowego kształcenia młodzieży	Zagórowo
21. Państwowa Szkoła Ogrodnicza	Poznań
22. Państwowe Liceum Handlowe-Rolnicze	Bojanowo
23. „ Gimnazjum Rolnicze	„
24. „ Średnia Szkoła Rolnicza	„
25. „ Kurs przygotowawczy do Liceum Rolniczego	„
26. Gimnazjum Męskie Ogrodnicze	Koźmin
27. Gimnazjum Męskie Rolniczo-Ogrodnicze	Leszno
28. Gimnazjum Koedukacyjne Ogrodnicze	Trzcianka
29. Powiatowa Męska Szkoła Rolniczo-Spółdzielcza	Września

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
30. Państwowe Koedukacyjne Gimnazjum Spół- dzielcze	Poznań
31. Państwowe Koedukacyjne Liceum Spółdzielcze	„
32. „ „ „ Handlowe	Leszno
33. „ Gimnazjum Handlowe	„
34. „ Koedukacyjne Gimnazjum Handlowe	Poznań
35. „ „ „ „	Słupca
36. „ Liceum Handlowe	„
37. Miejskie Liceum Handlowe	Poznań
38. „ Liceum Administracyjne	„
39. „ Gimnazjum Handlowe	„
40. „ Liceum Handlowe	Gniezno
41. „ Gimnazjum Handlowe	„
42. „ Liceum Handlowe	Krotoszyn
43. „ Gimnazjum Handlowe	„
44. Prywatne Liceum Handlowe — Zgr. Kupc. Polskich	Kalisz
45. Prywatne Gimnazjum Handlowe Zgr. K. P.	„
46. „ Gimnazjum Handlowe Zrzesz. Kupc.	Ostrów Wielko- polski
47. „ Liceum Handlowe Zrzesz. Pucp.	Ostrów Wielko- polski
48. Państwowe Liceum Gospodarcze	Poznań
49. Prywatne Liceum Gospodarcze SS. Urszulanek	Lubocześnica
50. Liceum Koedukacyjne Gospodarstwa Wiejskiego	Środa
51. Powiatowa Wiejska Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego	Bielice pow. Mo- gilno
52. Powiatowa Męska Szkoła Gospodarstwa Wiej- skiego	Bedawo
53. Powiatowa Żeńska Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego	Bolechowo
54. Powiatowa Żeńska Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego	Chwalibogowo
55. Powiatowa Żeńska Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego	Kisielin Stary
56. Powiatowa Męska Szkoła Gospodarstwa Wiej- skiego	Chodzież
57. Powiatowa Męska Szkoła Gospodarstwa Wiej- skiego	Brabonóg

NAZWA SZKOŁY:	MIJESKOWOŚĆ.
58. Powiatowa Męska Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego	Lubasz
59. Powiatowa Koedukacyjna Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego	Niechanowo
60. Powiatowa Żeńska Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego	Nietąszkowo
61. Powiatowa Męska Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego	Przygodzice
62. Powiatowa Męska Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego	Przylapki
63. Powiatowa Męska Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego	Stary Tomasz
64. Powiatowa Koedukacyjna Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego	Wschowa
65. Powiatowa Koedukacyjna Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego	Powiercie
66. Powiatowa Żeńska Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego	Witkowo
67. Powiatowa Żeńska Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego	Wolsztyn
68. Powiatowa Męska Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego	Popów
69. Powiatowa Żeńska Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego	Godurów
70. Państwowa Średnia Szkoła Muzyczna	Poznań
71. Średnia Szkoła Muzyczna	Gniezno
72. Średnia Szkoła Muzyczna	Kalisz

IX.

Kuratorium Okręgu Szkolnego RZESZOWSKIEGO

1. Państwowe Liceum Rolnicze	Suchodół
2. " " Spółdzielczego Przetwórstwa Mlecznego	Rzeszów
3. Państwowe Gimnazjum Rolnicze	Miłocin
4. " " "	Pilzno

NAZWA SZKOŁY:	MIJESKOWOŚĆ:
5. Państwowe Gimnazjum Rolniczo-Ogrodnicze	Bakończyce-Przemysł
6. " " Ogrodniczo-Rolnicze	Tryńcza
7. Państwowa 1-rocza Szkoła Mleczarska	Rzeszów
8. " 1½-rocza Szkoła Rolnicza	Suchodół
9. Państwowe Gimnazjum Ogrodnicze	Ropczyce
10. Publiczna Powiatowa Szkoła Rolnicza Męska	Mokrzyków
11. " " " " Żeńska	Albigowa
12. Prywatna Szkoła Rolnicza Żeńska SS. Słuzebniczek Najświętszego Serca Jezusowego	Korczyna
13. Prywatna Szkoła Rolnicza Żeńska	Przemysł
14. Prywatne Liceum Gospodarcze Żeńskie SS. Niepokalanek	Jarosław
15. Państwowa Szkoła Przysposobienia w Gospodarstwie Rodzinnym	Leżajsk
16. Państwowa Szkoła Przysposobienia Gospodyń Wiejskich	Łęki-Strzyżowskie
17. Państwowa Szkoła Przysposobienia w Gospodarstwie Rodzinnym	Rudnik / Sanem
18. Prywatna Miejska Szkoła Przysposobienia w Gospodarstwie Rodzinnym	Gorlice
19. Publiczna Doksztalająca Szkoła Zawodowa	Brzozów
20. Publiczna Doksztalająca Szkoła Zawodowa	Dębica
21. " " " "	Gorlice
22. " " " "	Iwonicz
23. " " " "	Jarosław
24. " " " "	Jasło
25. " " " "	Jedlicze
26. " " " "	Kolbuszowa
27. " " " "	Krosno
28. " " " "	Korczyna
29. " " " "	Leżajsk
30. " " " "	Lesko
31. " " " "	Łańcut
32. " " " "	Miejsce Piastowe
33. " " " "	Mielec
34. " " " "	Nisko
35. " " " "	Przemysł
36. " " " "	Przeworsk
37. " " " " Męska	Rzeszów

NAZWA SZKOŁY:	MIJESKOWOŚĆ:
38. Publiczna Dokszał. Szkoła Zawod. Żeńska	Rzeszów
39. " " " "	Sanok
40. " " " "	Sokolów
41. " " " "	Strzyżów
42. Prywatna " " "	Stalowa Wola
43. Publiczna " " "	Tarnobrzeg
44. Prywatne Miejskie Gimnazjum Kupieckie	Dębica
45. " Gimnazjum Miejskie "	Gorlice
46. " " Kupieckie i Liceum Handlowe	Jarosław
47. Prywatne Miejskie Gimnazjum Kupieckie	Łańcut
48. " Powiatowe Gimnazjum Kupieckie	Mielec
49. Państwowe Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe	Przemyśl
50. Prywatne Miejskie Gimnazjum Kupieckie	Rozwadow
51. " Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe T. S. L.	Rzeszów
52. Prywatne Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe Z. N. P.	Sanok
53. Prywatne Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe	Strzyżów
54. Szkoła Przysposobienia Spółdzielczego I stopnia	Gac
55. Szkoła Przysposobienia Kupieckiego I stopnia „Kongregacji Kupieckiej“	Przeworsk
56. Miejska Szkoła Przysposobienia Kupieckiego I stopnia	Tarnobrzeg
57. Powiatowe 4-letnie Gimnazjum Mechaniczne	Dębica
58. Państwowe 3-letnie Liceum Typu Budowlanego i Drogowego	Jarosław
59. Państwowe 4-letnie Gimnazjum Tkackie	Krosno
60. " 3-letnie " i Liceum Mechaniczne	Ropczyca
61. Prywatne 3-letnie Gimnazjum i Liceum Mechaniczne Towarzystwa Szkół Przemysłowych	Rzeszów
62. Prywatne 3-letnie Gimnazjum Mechaniczne i Liceum art. ZPŁD.	Stalowa Wola
63. Prywatne Gimnazjum Krawieckie Żeńskie	Krosno
64. Państwowe " " "	Przemyśl
65. Prywatne " " "	Rzeszów

NAZWA SZKOŁY:	MIJESKOWOŚĆ:
66. Prywatne Miejskie Gimnazjum Krawieckie Żeńskie	Tarnobrzeg
67. Prywatna Szkoła Rzemiosł	Przemyśl
68. Państwowa Szkoła Włókiennicza	Rakshawa
69. " Szkoła Rzemiosł Typu Mechanicznego i Stolarskiego	Rudnik / Sanem
70. Gimn. Koed. Rolniczo-Spółdz.	Wysoka
71. " Męskie Rolniczo-Mechaniczne	Łańcut-Dolny
72. " " " Spółdzielcze	Łańcut-Górny
73. Powiat. Koed. Szkoła Ogrodn.	Iwonicz
74. Liceum Żeńskie Gospod. Wiejskiego	Babice
75. " Koed. " "	Dzików
76. Gimn. " " "	Jarosław
77. " " " "	Nisko
78. " " " "	Klecie
79. Powiat. Żeńska Szkoła Gospod. Wiejsk.	Bieliny
80. " Koed. " " "	Haczów
81. " " " " "	Iwierzyce
82. " " " " "	Jurowce
83. " " " " "	Łopuszka
84. " Żeńska " " "	Potok
85. " Koed. " " "	Krzemień
86. " Koed. " " "	Sielez
87. " Żeńska " " "	Strzyżów
88. " " " " "	Trzcínica
89. " " " " "	Wzdów
90. " Koed. " " "	Żmigród
91. " " " " "	Drohojów
92. " " " " "	Strzegocice
93. Średnia Szkoła Muzyczna	Krosno
94. " " " "	Przemyśl
95. " " " "	Rzeszów
96. " " " "	Jarosław

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
X Kuratorium Okręgu Szkolnego ŚLĄSKIEGO	
1. Państwowa Szkoła Przemysłowa	Bielsko
a) Gimnazjum i Liceum Mechaniczne	"
b) Liceum Chemiczno-Farbiarskie	"
c) Liceum Włókiennicze	"
d) Szkoła Techników Włókien.	"
e) „ mistrzów przemysłu metalowego	"
f) „ „ budowlanych	"
g) „ „ elektryków	"
2. Państwowa Szkoła Budownictwa	Bytom
a) Gimnazjum i Liceum Budowlane	"
b) „ „ Drogowe	"
c) Jednoroczny Kurs Przysposobienia Budowlanego	"
d) Dwuletnia Szkoła Rzemiosł Budowlanych	"
3. Państwowe Gimnazjum Mechaniczne	Cieczyn
4. Państwowa Szkoła Górnicza i Hutnicza	Dąbrowa
	Górnica
a) Gimnazjum i Liceum Mechaniczne	"
b) Liceum Hutnicze	"
c) Szkoła Techników — Hutników	"
d) „ Górnicza	"
5. Śl. Techniczne Zakłady Naukowe	Katowice
a) Gimnazjum i Liceum Mechaniczne	"
b) „ „ Elektryczne	"
c) Gimnazjum Odlewnicze	"
d) Liceum Chemiczne	"
e) Szkoła Mistrzów Przemysłu Metalowego	"
f) Liceum Mechaniczne dla Dorosłych	"
g) Liceum Elektryczne dla Dorosłych	"
6. Państwowa Szkoła Górnicza	Katowice
7. Państwowe Gimnazjum i Liceum Miernicze	Katowice
8. Państwowe Gimnazjum Mechaniczne	Maczki
9. Szkoła Przemysłowa Młodzież. Ośrodka Szkolniczego	Ślawięcice
a) Gimnazjum Mechaniczne	"
b) „ Stolarskie	"

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
10. Państwowa Szkoła Przemysłowa	Sosnowiec
a) Gimnazjum Mechaniczne	"
b) „ Elektryczne	"
c) „ Stolarskie	"
11. Państwowa Szkoła Przemysłowa	Zabrze
a) Gimnazjum Mechaniczne	"
b) „ Stolarskie	"
12. Państwowe Liceum Przemysłu Spożywczego	Zabrze
13. Państwowe Gimnazjum Mechaniczne	Zawiercie
14. Państwowa Szkoła Zawod. Żeńska	Bielsko
a) Gimnazjum Krawieckie	"
b) „ Tkackie	"
c) „ Gorseciarskie i Bieliżniarskie	"
15. Państwowa Szkoła Zawod. Żeńska	Bytom
a) Gimnazjum Krawieckie	"
16. Państwowa Szkoła Zawod. Żeńska	Cieczyn
a) Gimnazjum Krawieckie	"
17. Państwowa Szkoła Zawod. Żeńska	Gliwice
a) Gimnazjum Krawieckie	"
b) „ Bieliżniarskie	"
18. Państwowa Szkoła Zawod. Żeńska	Katowice
a) Gimnazjum Krawieckie	"
b) „ Bieliżniarskie	"
c) „ Fryzjerskie	"
d) „ Fotograficzne	"
e) Liceum Odzieżowe	"
19. Państwowa Szkoła Zawod. Żeńska	Kluczborek
a) Gimnazjum Krawieckie	"
20. Państwowa Szkoła Zawod. Żeńska	Opole
a) Gimnazjum Krawieckie	"
21. Państwowa Szkoła Zawod. Żeńska	Sosnowiec
a) Gimnazjum Krawieckie	"
b) „ Bieliżniarskie	"
c) „ Fryzjerskie	"
d) „ Czapniczo-Modniarskie	"
22. Państwowa Szkoła Zawod. Żeńska	Tarnowskie Góry
a) Gimnazjum Krawieckie	"
b) „ Bieliżniarskie	"
23. Państwowa Szkoła Zawod. Żeńska	Zabrze
a) Gimnazjum Krawieckie	"
24. Państwowa Szkoła Zawod. Żeńska	Prudnik
a) Gimnazjum Krawieckie	"

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
25. Prywatna Szkoła Zawod. Żeńska SS. Urszulanek	Rybnik
a) Gimnazjum Krawieckie	"
26. Państwowa Szkoła Zawod. Żeńska	Racibórz
a) Gimnazjum Krawieckie	"
27. Szkoła Zawod. Żeńska	Ślawieście
Młodz. Ośr. Szkoleniowego	pow. Koźle
a) Gimnazjum Krawieckie	"
28. Szkoła Zawod. Żeńska	Głubczyce
a) Gimnazjum Krawieckie	"
29. a) Państw. Szkoła Przyp. w Gosp. Rodzinnym	Bielsko
b) " " " Hotelarskiego	"
c) " " Gimnazjum Gospodarcze	"
30. a) Państw. Szkoła Przyp. w Gosp. Rodz.	Bytom
b) " " Gimnazjum Gospodarcze	"
31. Państw. Szkoła Przyp. w Gosp. Rodz.	Cieszyn
32. " " " " "	Gliwice
33. a) " " " " "	Katowice
b) " " Gimnazjum Gospodarcze	"
34. Państw. Szkoła Przyp. w Gosp. Rodz.	Kluczborek
35. a) " " Gimnazjum Hotelarskie	Opole
b) " " Liceum	"
36. Państw. Szkoła Przyp. w Gosp. Rodz.	Racibórz
a) " " " " "	Tarnowskie Góry
b) " " Gimnazjum Gospodarcze	"
37. a) " " Szkoła Przyp. w Gosp. Rodz.	Zabrze
b) " " Gimnazjum Gospodarcze	"
c) " " Liceum Gospodarcze	"
38. Państwowa Szkoła Przyp. Hotelarskiego	Wisła
39. " " " " w Gosp. Rodz.	Sosnowiec
40. " " " " " "	Kędzierzyn
41. a) " " " " " "	Chorzów
b) " " Gimnazjum Gospodarcze	"
42. Prywat. Szk. Przyp. w Gosp. Rodz. SS. Boro-	Cieszyn
meuszek	"
43. Prywat. Jednoroczny Kurs Przyp. w Gosp. Rodz.	Katowice
SS. Marii	"
44. a) Prywat. Liceum Gosp. SS. Urszulanek	Rybnik
b) " " Gimn. " " "	"
c) " " Szkoła Przyp. w Gosp. Rodz. SS	"
Urszulanek	"
d) Prywat. Kurs Gosp. Domowego SS. Urszulanek	"

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
45. a) Prywat. Szkoła Przyp. w Gosp. Rodz. M. O. S.	Ślawieście
b) Prywat. Gimnazjum Gospodarcze M. O. S.	pow. Koźle
46. Państw. Zakłady Kształcenia Handlowego	Bytom
a) Koeduk. Gimnazjum Handlowe	"
b) " " Liceum Administr. Handlowe	"
c) " " Gimnazjum dla Dorosłych	"
47. Państw. Zakłady Kształcenia Handlowego	Cieszyn
a) Koeduk. Liceum Administr.-Handlowe	"
b) " " Gimnazjum Handlowe	"
48. Państw. Zakłady Kształcenia Handlowego	Rybnik
a) Koeduk. Liceum Administr.-Handlowe	"
b) " " Gimnazjum Handlowe	"
c) Jednoroczna Szkoła Przyp. Handlowego	"
49. Państw. Zakłady Kształcenia Handlowego	Gliwice
a) Koeduk. Liceum Administr.-Handlowe	"
b) " " Gimnazjum Handlowe	"
50. Państw. Zakłady Kształcenia Handlowego	Opole
a) Koeduk. Liceum Administr.-Handlowe	"
b) " " Gimnazjum Handlowe	"
51. Państw. Zakłady Kształcenia Handlowego	Kluczborek
a) Koeduk. Liceum Administr.-Handlowe	"
b) " " Gimnazjum Handlowe	"
52. Państw. Koeduk. Liceum Handlowe	Sosnowiec
a) " " " " "	"
b) " " " " Gimn. " "	"
c) Jednoroczna Szkoła Przyp. Handlowego	"
53. Państw. Koeduk. Gimnazjum Handlowe	Zabrze
54. " " " " "	Racibórz
55. " " " " "	Koźle
56. " " " " "	Prudnik
57. " " " " "	Strzelec
58. " " " " "	Sosnowiec
59. Miejski Instytut Kszt. Handlowego	Katowice
a) Koeduk. Liceum Administr.-Handlowe	"
b) " " Gimnazjum Handlowe	"
60. Miejski Instytut Kszt. Handlowego	Chorzów
a) Koeduk. Liceum Handlowe	"
b) " " Gimnazjum Handlowe	"
c) Jednoroczna Szkoła Przyp. Handlowego	"
61. Prywat. Gimnazjum Handlowe	Zawiercie
62. " " " " "	Dąbrowa
	Górnica

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
53. Pryw. Gimnazjum Handlowe	Sosnowiec
64. Jednoročna Szkoła Przyp. Handlowego	Myslowice
65. " " " "	Bielsko
66. " " " "	Tarnowskie Góry
67. " " " "	Mikołów
68. " " " "	Katowice
69. Publicz. Szkoła Dokszt. Handl.	"
70. Państwowe Liceum Spółdzielcze	Katowice
a) Liceum Spółdzielcze	"
b) Szkoła Przyp. Spółdzielczego	"
71. Państwowe Liceum Spółdzielcze	Cieszyn
a) Liceum Spółdzielcze	"
b) Szkoła Przyp. Spółdzielczego	"
72. Państw. Szkoła Przyp. Spółdzielczego	Bielsko
73. " " " "	Tychy
74. " " " "	Opole
75. " " " "	Głucholazy
76. Publ. Szkoła Dokszt. Zawodowa Męska	Bielsko
77. " " " " Żeńska	"
78. " " " "	Bytom
79. " " " "	Będzin
80. " " " "	Cieszyn
81. " " " "	Chorzów
82. " " " "	Dąbrowa
	Górnica
83. " " " "	Gliwice
84. " " " "	Katowice
85. " " " " Męska	Katowice
86. " " " " Żeńska	Koźle
87. " " " "	Kluczborek
88. " " " "	Lubliniec
89. " " " "	Lipiny
90. " " " "	Myslowice
91. " " " "	Mikołów
92. " " " "	Nysa
93. " " " "	Nowa Wieś
94. " " " "	Opole
95. " " " "	Oleśno
96. " " " "	Piotrowice
97. " " " "	Pszczyna

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
98. " " " "	Piekary Śl.
99. " " " "	Racibórz
100. " " " "	Rybnik
101. " " " "	Siemianowice
102. " " " "	Sosnowiec
103. " " " "	Świętochłowice
104. " " " "	Lędziny
105. " " " "	Bieruń Stary
106. " " " "	Skoczów
107. " " " "	Żory
108. " " " "	Pszów
109. " " " "	Kalety
110. " " " "	Głubczyce
111. " " " "	Prudnik
112. " " " "	Głucholazy
113. " " " "	Kędzierzyn

XI

Kuratorium Okręgu Szkolnego

SZCZECIŃSKIEGO

1. Gimnazjum Kupieckie	Koszalin
2. Liceum " "	"
3. " Pedagogiczne	Wałcz
4. Szkoła Rolnicza	"
5. " Muzyczna	"
6. Publiczna Średnia Szkoła Zawodowa	Starogard
7. Gimnazjum Kupieckie	Berliniek
8. " " "	Jastrowo
9. Liceum Techniczne	Szczecin
10. Gimnazjum Handlowe	"
11. Liceum Spółdzielcze	Szczecinek
12. Gimnazjum Żeńskie Krawiecko-Bielizniarskie	Szczecin
13. " " " "	Koszalin
14. " " " "	Białogród
15. " " " "	Połczyn
16. Szkoła Rolnicza Męska w Maszewo (Massow)	Nowogród

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
17. Państw. Liceum Techniczne	Szczecin
18. " " Budowlane	"
18. " " Mechaniczne	"
20. Państw. Szk. Morska	"
21. Państw. Liceum Handlowe	"
22. Średnia Szkoła Muzyczna	"
23. " " "	"

XII

Kuratorium Okręgu Szkolnego POMORSKIEGO w TORUNIU

1. Miejskie Liceum Administracyjne	Bydgoszcz
2. " Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	"
3. Miejska Szkoła Przysposobienia Spółdzielczego	"
4. Miejskie Spółdzielcze Liceum Handlowe	Brodnica
5. " Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	"
6. Państwowe Spółdzielcze Liceum Handlowe	Chojnice
7. " Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	"
8. Państwowa Szkoła Przysposobienia Spółdzielczego	"
9. Miejskie Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	Inowrocław
10. Państwowe Spółdzielcze Liceum Handlowe i Administracyjne	Toruń
11. Państwowa Szkoła Przysposobienia Spółdzielczego	"
12. Państwowe Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	Toruń
13. Państwowe Spółdzielcze Liceum Handlowe	Włocławek
14. " Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	"
15. Państwowa Szkoła Przysposobienia Spółdzielczego	Kołuda Mała
16. Państwowa Szkoła Przysposobienia Spółdzielczego	Warszawica
17. Państwowe Gimnazjum Mechaniczne	Bydgoszcz

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
18. " " Elektryczne	Bydgoszcz
19. " " Chemiczne	"
20. " Liceum Mechaniczne	Grudziądz
21. " Gimnazjum Mechaniczne	"
22. Państwowa Szkoła Budowy Maszyn	"
23. Państwowe Liceum Budowlane	Toruń
24. " " Elektryczne	"
25. " Gimnazjum Elektryczne	"
26. " " Mechaniczne	Wąbrzeźno
27. " Liceum "	Włocławek
28. " Gimnazjum "	"
29. " " Elektryczne	"
30. Prywatna Szkoła Stolarska	Aleksandrów Ku- jowski
31. Państwowe Koedukacyjne Liceum Rolnicze	Bydgoszcz
32. " " Gimnazjum Rolnicze	"
33. " " Liceum Rolnicze	Inowrocław
34. " " Gimnazjum Rolnicze	"
35. " " Liceum Oorodnicze	Toruń
36. " " Gimnazjum Ogrod- nicze	"
37. Państwowe Koedukacyjne Liceum Rolnicze	Złotów
38. " Gimnazjum Rolnicze	"
39. Państwowa Żeńska Szkoła Rolnicza	Marulewy
40. " " " "	Marysin
41. " " " "	Więcbork
42. " Wędrowną Żeńska Szkoła Rolnicza	Chełmno
43. " " " " " "	Chojnice
44. " " " " " "	Lipno
45. Publiczna Powiatowa Męska Szkoła Rolnicza Włocławskiego Komunalnego Związku Powiatowego	Stary Brześć
46. Publiczna Powiatowa 2-zimowa Męska Szkoła Rolnicza Pomorskiej Izby Rolniczej	Inowrocław
47. " " " " " "	Świecie
48. " " " " " "	Pawłowo
49. " " " " " "	Chełmża
50. " " " " " "	Brodnica
51. Publiczna Powiatowa Żeńska Szkoła Rolnicza	Kowalewo
52. Państwowe Żeńskie Gimnazjum Krawieckie	Bydgoszcz

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
53. Państwowa Szkoła Przysposobienia w Gospo-	Bydgoszcz
dastwie Rodzinnym I stopnia	
54. Szkoła Przysposobienia w Gospodarstwie Ro-	Chojnice
dzinnym I stopnia	Grudziądz
55. Prywatne Gimnazjum Krawieckie	"
56. Prywatna Szkoła Przysposobienia w Gospo-	Inowrocław
darstwie Rodzinnym I stopnia	"
57. Miejskie Żeńskie Gimnazjum Krawieckie	Toruń
58. Miejska Szkoła Przysposobienia w Gospo-	"
darstwie Rodzinnym I stopnia	Świecie
59. Państwowe Żeńskie Gimnazjum Krawieckie	Więcbork
60. Państwowa Szkoła Przysposobienia w Gospo-	Włocławek
darstwie Rodzinnym I stopnia	Bydgoszcz
61. Prywatna Szkoła Przysposobienia w Gospo-	Aleksandrów Kuj.
darstwie Rodzinnym I stopnia	Olszewka
62. Państwowa Szkoła Przysposobienia w Gospo-	Białe Błota
darstwie Rodzinnym I stopnia SS. Urszulanek	Brzostowo
63. Prywatna Szkoła Przysposobienia w Gospo-	Brachnówek
darstwie Rodzinnym I stopnia	Krajanka
64. Państw. Żeńskie Gimn. Krawieckie	Kowalki
65. Pryw. Szkoła Stolarska	Runowo
66. Gimn. Męskie Roln.-Mechaniczne	Krotoszyn
67. Gimn. Koed. Ogrodniczo-Pszczelarskie	Szubin
68. Powiat. Żeńska Szk. Ogrodn.	Waganiec
69. " " " Rolnicza	Gwiżdżyny
70. " " " Roln.-Młynarska	Wrocki
71. Gimn. Koed. Gospod. Wiejskiego	Kawki
72. " Żeńskie " "	Gondecz
73. Powiat. Żeńska Szk. Gospod. Wiejsk.	Bydgoszcz
74. " Męska " " "	Grudziądz
75. " Koed. " " "	Toruń
76. " Męska " " "	Bydgoszcz
77. " " " " "	Grudziądz
78. " " " " "	Toruń
79. " Koed. " " "	Bydgoszcz
80. Średnia Szkoła Muzyczna	Bydgoszcz
81. " " " "	
82. " " " "	
83. Szkoła Sztuk Plastycznych	
84. Szkoła Dramatyczna przy Teatrze Polskim	

NAZWA SZKOŁY:	MIEJSCOWOŚĆ:
XIII Kuratorium Okręgu Szkolnego WROCŁAWSKIEGO	
1. Państwowe Gimnazjum i Liceum Techniczne	Wrocław
2. " " " " Spółdzielcze	"
3. Gimnazjum Mechaniczne przy Państwowej	"
Fabryce Wagonów	"
4. Jednoroczne Kursy Budowlane	"
5. Państwowe Gimnazjum Technologiczne	Jelenia Góra
6. " " Krawieckie Koeduka-	"
cyjne	"
7. Szkoła Ślusarstwa Maszynowego „Askania“	"
8. Państwowa Szkoła Gospodarstwa Domowego	"
9. Gimnazjum Krawieckie Męskie i Żeńskie	Twarda Góra
10. Szkoła Przemysłu Lnianego	Turańsk
11. Mistrzowska Szkoła Rzeźbiarsko - Snycerska	Cieplice
12. Prywatna Szkoła Samochodowa	Wałbrzych
13. " " "	Świdnica
14. Prywatne 2 Szkoły Samochodowe	Wrocław
15. Szkoła Rolniczo-Hodowlana	Olawa
16. Powiat. Koed. Szkoła Ogrodnicza	Świdnica
17. " " " Pszczelarska	Byczany
18. Państw. Koed. Gimn. Handlowe	Jelenia Góra
19. Gimn. Męskie Gospod. Wiejskiego	"
20. Powiat. Żeńska Szk. Gospod. Wiejsk.	Łomnica Dolna
21. " Koed. " " "	Proczany
22. Średnia Szkoła Muzyczna	Świdnica
XIV Kuratorium Okręgu Szkolnego WARSZAWSKIEGO	
1. Państwowe Liceum Budowlane	Warszawa,
2. " " Chemiczno-Ceramiczne	Hoża 88
3. " " Miernicze	"
4. " " Techniczne	"
5. " " Fotograficzne	Warszawa,
	Konwiktorska 2

NAZWA SZKOŁY:		MIEJSCOWOŚĆ:
6.	„ „ Komunikacyjne	Warszawa, Chmielna 88
7.	„ „ Mechaniczne	Warszawa, Chmielna 88
8.	„ „ Elektryczne	„
9.	„ „ Drogowe	„
10.	„ „ Wodno-Drogowe	„
11.	„ „ Ruchowo-Przewozowe	„
12.	Gimnazjum i Liceum Telekomuni- kacyjne	Warszawa, Nowogrodzka 4
13.	Liceum Budowlano-Drogowe	Rembertów, Pa- derewskiego 14
14.	Państwowe Gimnazjum Graficzne	Warszawa, Kon- wiktorska 2
15.	„ „ Mechaniczne	Warszawa, N. Bródno, Odrowąża 75
16.	I Miejska Szkoła Zawodowa Męska imienia Konarskiego	Warszawa, Reja 7
17.	Gimnazjum Mechaniczne	„ „ „
18.	„ Elektryczne	„ „ „
19.	II Miejska Szkoła Zawodowa Męska	Warszawa, San- domierska 12
20.	Gimnazjum Mechaniczne	„
21.	„ Stolarskie	„
22.	III Miejska Szkoła Zawodowa Męska	Warszawa, Ożarowska 83
23.	Miejskie Gimnazjum Mechaniczne	Warszawa, Targowa 86
24.	Gimnazjum Mechaniczne R. Wolframa	Warszawa, Miodowa 3
25.	„ „ Towarzystwa Wycho- wania Oświatowego Przyszłość	Warszawa, Śniadeckich 17
26.	Państwowa Szkoła Rzemiosł	Jasieniec
27.	Państwowe Gimnazjum Mechaniczne	Zelechów
28.	Prywatne „ „ „	Mińsk Mazo- wiecki
29.	„ „ „ Stowarzy- szenia Mechaników Polskich z Ameryki	Pruszków

NAZWA SZKOŁY:		MIEJSCOWOŚĆ:
30.	Miejskie Gimnazjum Elektryczne	Żyrardów
31.	Prywatne „ „ Mechaniczne Zakładu Wychowawczego imienia św. A. Boboli	Struga
32.	Gimnazjum Mechaniczne Kolejowe	Iłowo
33.	Państwowe Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe Żeńskie	Warszawa, Górno-Śląska
34.	Państwowe Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe imienia Roeslerów	Warszawa, Nowogrodzka 58
35.	II Miejskie Gimnazjum Koedukacyjne Ku- pieckie i Liceum Handlowe imienia Tadeusza Kościuszki	Warszawa, Krypska 31
36.	Prywatne Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe	Warszawa, Brzeska 9
37.	Prywatne Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe	Warszawa, Ban- durskiego 36
38.	Prywatne Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe	Warszawa, No- wogrodzka 58
39.	Prywatne Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe	Warszawa, Felińskiego 15
40.	Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe	Warszawa, Bolecha 54
41.	Prywatne Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe	Warszawa, Słu- żew, Zuchów 21
42.	Wieczorowe Liceum Handlowe dla Dorosłych Towarzystwa Krzewienia Wiedzy	Warszawa, Konopacka 4
43.	Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe Towarzystwa Krzewienia Wiedzy	Warszawa, Narbutta 14
44.	I Miejskie Koedukacyjne Gimnazjum Spół- dzielcze	Warszawa, Brzeska 9
45.	Państwowe Koedukacyjne Gimnazjum Ku- pieckie i Liceum Handlowe	Płock
46.	Miejskie Gimnazjum Spółdzielcze i Miejskie Spółdzielcze Liceum Handlowe	Żyrardów
47.	Miejskie Gimnazjum Kupieckie	Wołomin
48.	„ „ Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	Ostrów Mazowiecki
49.	„ „ „ „ „ „ „ „ „ „ i Liceum Handlowe	Sokołów Podlaski
50.	Prywatne Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe	Mińsk Mazo- wiecki

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
51. Prywatne Gimnazjum Kupieckie	Rembertów
52. Gimnazjum Spółdzielczo-Handlowe	Cechówka
53. Prywatne Gimnazjum Kupieckie	Międzylesie
54. Prywatne Gimnazjum Kupieckie	Mława
55. " " "	Otwock
56. " " Spółdzielczo-Handlowe	Sochaczew
57. Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum Spółdzielczo Handlowe	Grójec
58. Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum Spółdzielcze „Rozwój“	Kolbiel
59. Prywatne Gimnazjum Spółdzielcze	Pułtusk
60. " " Kupieckie i Liceum Handlowe	Włochy
61. Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie	Ciechanów
62. Gminne Koedukacyjne Gimnazjum Spółdzielcze	Powin
63. Wieczorowe Gimnazjum Kupieckie	Gostynin
64. Szkoła Spółdzielcza dla Dorosłych	Brzozowa
65. Prywatne Gimnazjum Kupieckie	Pruszków
66. Państwowe Liceum Przemysłu Odzieżowego	Warszawa, Górno-Śląska 31
67. " Gimnazjum Krawiecko-Bielżniarskie	"
68. Państwowa Szkoła Przysposobienia w Gospodarstwie Rodzinnym	Warszawa, Obrońców 25
69. Państwowe Liceum Gospodarcze Wydział Hotelarski	Warszawa, Grochowska 131
70. Liceum dla Drogistów	Warszawa, Górno-Śląska 31
71. I Miejska Szkoła Zawodowa Żeńska	Warszawa, Raclawicka 3
72. Gimnazjum Krawieckie	"
73. Szkoła Przysposobienia Krawiecko-Bielżniarskiego	"
74. Szkoła Przysposobienia w Gospodarstwie Domowym	"
75. II Miejska Szkoła Zawodowa Żeńska	Warszawa, Białostocka 4
76. Miejskie Koedukacyjne Gimnazjum Fotograficzne	Warszawa, Łukiska 19

NAZWA SZKOŁY:	MIJSCOWOŚĆ:
77. Prywatne Żeńskie Gimnazjum Krawieckie Stowarzyszenia „Nauka i Praca“	Warszawa, Marymoncka 66
78. Prywatna Szkoła Krawiecko-Modniarska	Warszawa, Koszykowa 51
79. Prywatna Szkoła Krawiecka SS. Miłosierdzia	Warszawa, Opaczewska 38
80. Liceum Przemysłowo-Technologiczne	Warszawa, Plac Inwalidów 10
81. Państwowe Gimnazjum Bielżniarskie	Płock
82. Państwowa Szkoła Krawiecko-Bielżniarska	"
83. Żeńska Szkoła Przysposobienia Krawieckiego	Rembertów
84. Prywatne Gimnazjum Krawieckie	Kostowiec
85. Miejska Szkoła Zawodowa Doksztalająca	Warszawa, Targowa 12
86. " " " "	Warszawa, Konopacka 4
87. Miejska " " " dla Metalowców	Warszawa, Zabkowska 43
88. Miejska Szkoła Zawodowa Doksztalująca Handlowa Spółdzielcza	Warszawa, Targowa 12
89. Politechnika Robotnicza	Warszawa, Wileńska 31
90. Miejskie Gimnazjum Mechaniczne dla Dorosłych	Warszawa, Targowa 86
91. Doksztalująca Szkoła Zawodowa Braci Albertynów	Warszawa, Grochowska 154
92. Doksztalująca Szkoła Zawodowa dla Rzemiosła	Warszawa, Złota 58
93. Publiczna Doksztalująca Szkoła Zawodowa	Błonie
94. " " " "	Góra Kalwaria
95. " " " "	Grodzisk
96. " " " "	Mińsk Mazowiecki
97. " " " "	Pruszków
98. " " " "	Piaseczno
99. " " " "	Sochaczew
100. " " " "	Wołomin
101. " " " "	Żelechów
102. " " " "	Zyrardów

MIEJSKA

BI. TEKA PUBLICZNA

Radom

34495

195
8254

T R E Ś Ć :

	str.
I. Wiecznie winien ktoś obcy — a czy my sami jesteśmy niewinni?	7
II. Niedocenywanie szkół zawodowych przynosi szkodę jednostce!	12
III. Przecenywanie szkół ogólnokształcących przynosi szkodę narodowi	16
IV. Podstawowy cel kształcenia	19
V. Potrzeba nam szkół zawodowych!	22
VI. Szkoły zawodowe czynnikiem demokratyzacji dobrobytu	26
VII. Wpływ popularyzacji szkół zawodowych na poziom umysłowy i moralny	31
VIII. Szkolnictwo zawodowe Polski powojennej	35
IX. Wnioski końcowe	39
Dodatek: Spis szkół zawodowych czynnych na terenie całej Rzeczypospolitej w 1946 r.	
	41

WYDAWNICTWA

"OGNIKO"
SPÓŁDZIELNI KSIĘGARSKIEJ
KATOWICE

i ZWIĄZKU
NAUCZYCIELSTWA
POLSKIEGO
OKR. ŚLĄSKO-DĄBROWSKIEGO

Lektury szkolne pomocnicze:

<i>Ślenkiewicz H.</i>	— Niewola tatarska	zł 45.—
<i>Mickiewicz A.</i>	— Poezje (Wiersze młodzieńcze)	120.—
<i>Mickiewicz A.</i>	— Konrad Wallenrod	50.—
<i>Wyspiański St.</i>	— Wesele	150.—
<i>Termaier</i>	— Książd Piotr	30.—
<i>Żeromski St.</i>	— Echa leśne	"
<i>Morciniek G.</i>	— Łysek z pokładu ldy	35.—

Książki polecane przez Kuratorium Śląskie i Krakowskie:

<i>Klemensiewicz Z.</i>	— Język polski (dla I. kl. lic. pedagog.)	70.—
<i>Babulski Wł.</i>	— Wiadomości z chemii (dla I. kl. lic. pedag.)	90.—
<i>Kowalczykowa M.</i>	— Wskazówki i materiały dla świetlic	60.—
<i>Kowalczykowa M.</i>	— Co robimy w świetlicach	200.—
<i>Jakubiec I.</i>	— Podstawy prawne funkcjonow. szk. powsz.	50.—
<i>Librachowa M.</i>	— Wskazówki w samokształceniu i samouctwie dla kandydatów na nauczycieli	60.—
<i>Sartowski H. i Sierko C.</i>	— Algebra i trygonometria (skrypt dla I. kl. liceum pedagogicznego)	170.—
<i>Galuszka J.</i>	— Wytoczne organizacjii ogrodów szkolnych wyczerp.	
<i>Ludwikowski S.W. i Janowski C.</i>	— Psychologia ogólna } (skrypt dla zakładów kształcenia naucz.)	120.—
	— Psychologia rozwojowa }	160.—
<i>Gotkiewicz M.</i>	— Geografia (dla lic. ped. i szk. ogólnokształc.)	180.—
<i>Dr. Stolarzewicz J.</i>		
<i>Niepokojczycka K.</i>	— Historia literatury polskiej, część I.	180.—

Biblioteka Dziecka:

<i>Dorman J.</i>	— Malowane dzbanki (bajka sceniczna dla dzieci)	80.—
------------------	---	------

Powieści:

<i>Morciniek G.</i>	— Wyorane kamienie	230.—
<i>Morciniek G.</i>	— Gwiazdy w studni	250.—

3

34495